

ПРИРАЧНИК
ПОДДЕРЖКА
ДЛЯ ОБЩИХ ОРГАНИЗАЦИЙ

ТРАНСПАРЕНТНОСТЬ НА
ОПШТИНСКИЕ БУЏЕТИ

TRANSPARENCA E BUXHETEVE TË KOMUNAVE

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ
DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

Транспарентност Македонија

ТРАНСПАРЕНТНОСТ НА ОПШТИНСКИТЕ БУЏЕТИ

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Citizens for change!

Цивика мобилитас е проект на Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ), кој го спроведуваат НИРАС, МЦМС и СИЛУ. Мислењата кои се овде изразени не нужно ги одразуваат ставовите на Цивика мобилитас, СДЦ или пак спроведувачките организации.

ТРАНСПАРЕНТНОСТ НА ОПШТИНСКИТЕ БУЏЕТИ
ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Издава:

Транспарентност Македонија

За издавачот:

Ана Јаневска Делева, Извршен директор

Автори:

Александар Колекески

Зоран Златковски

Лектура:

Ликовно-графичко обликување:

Александар Тосевски

Печат:

Тираж :

500 примероци

Бесплатен/некомерцијален тираж

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Содржина

А. ОПШТО ЗА БУЏЕТОТ 9

Како најлесно да се разбере буџетот?	9
Кои се извори на финансирање на општината?	10
Како изгледа општинскиот буџет?	11
Со што располага општината?	13
Пример: Збирен плана на буџет	13

Б. СТРУКТУРА НА ПРИХОДИТЕ НА ОПШТИНСКИОТ БУЏЕТ 14

Даночите се главен приход на општините	14
Приходи од данок на имот	15
Приходи од промет на недвижности	16
Приходи од наследство и подарок	16
Приходи од персонален данок на доход	16
Приходи од донации	17
Приходи од самопридонес	17
Дотации од буџетот на Република Македонија	17
Пример: Преглед на биланс на приходи	18

В. СТРУКТУРА НА РАСХОДИТЕ НА ОПШТИНСКИОТ БУЏЕТ 19

Расходи на општината	19
Плати и надоместоци од плати	20
Добра и услуги	20
Капитални расходи	20
Пример: Преглед на биланс на расходи	21
Субвенции и трансфери	22

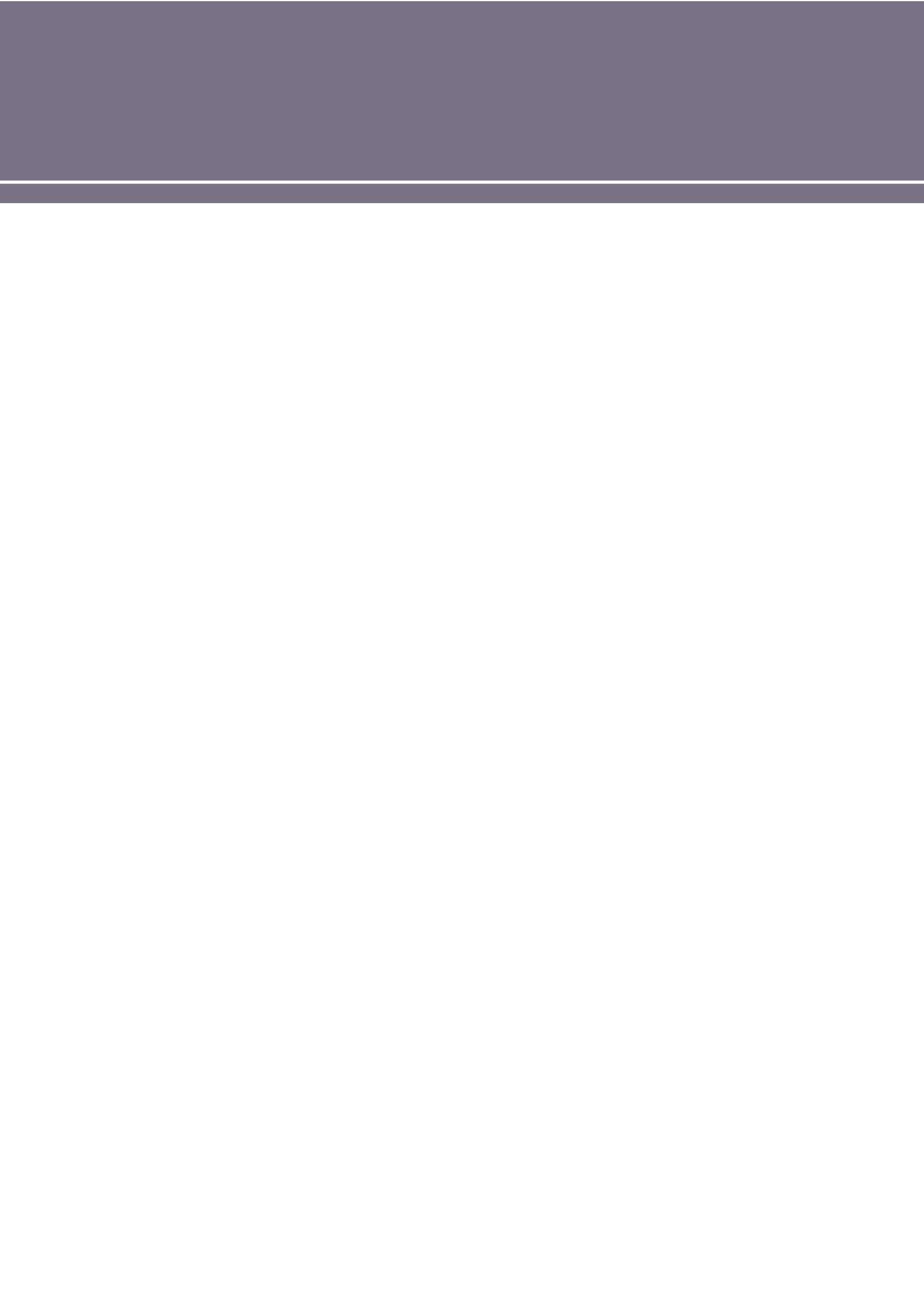
Г. ДЕФИЦИТ/СУФИЦИТ ВО БУЏЕТОТ НА ОПШТИНАТА 22

Што е дефицит, а што суфицитет во буџетот?	22
Дали дефицитот е секогаш лош сигнал?	22

Д. ТРАНСПАРЕНТНОСТ НА ОПШТИНСКОТ БУЏЕТ 23

Транспарентност (отвореност) на општинскиот буџет	23
Информирање на јавноста	24
како да се дознае колкави се приходите и расходите на општината?	24
Годишна сметка	26
Пример: Преглед на планирани и реализирани приходи и расходи	26
Како да се вклучат граѓаните во буџетирањето?	27
Што можат граѓаните?	27
Заклучок	28
Литература	29

ЗА АВТОРИТЕ НА ОВОЈ ПРИРАЧНИК 31

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

РЕЗИМЕ

Транспарентност Македонија (ТМ) е непрофитна, watchdog граѓанска организација која дава придонес кон институционалното развивање на превентивните и контролните механизми насочени кон концептот на добро управување и владеење на правото и зајакнување на транспарентното, одговорно и отчетно однесување на носителите на власт во Република Македонија. Ваквите свои активности ТМ ги остварува, пред се, со методите на редовното мониторирање и јавно реагирање на состојбите во општеството во областа од своето делување.

Процесот на децентрализација кој сè уште се спроведува во нашата држава доведе голем дел од јавните добра да бидат обезбедувани од единиците на локална самоуправа (ЕЛС), а исто така и нивните ингеренции во собирање на приходите за нивно реализација се сè поголеми.

Со цел јавните добра во локалните единици да се реализираат што поефикасно, потребно е да се исполнети два услови: граѓаните добро да ги познаваат локалните буџети (плановите за трошење и обезбедување јавни добра на локално ниво) и истите активно да учествуваат во буџетскиот процес.

Транспарентноста и достапноста на информации за локалните буџетски приходи и расходи (документи), како и отчетноста на локалните власти за нивните активности и постапки се од клучно значење за граѓаните. Имајќи ги предвид ограничениото знаење на граѓаните за буџетскиот процес, како и многу често недостапноста на определени информации/документи кои ги засегаат истите, постои потреба за наоѓање на нови начини за подобрување и вклучување на сите засегнати страни.

Одраз на степенот на демократија на едно општество е способноста на државата да овозможи конзистентно спроведување на владеењето на правото и на принципите на добро владеење. Иако уставните одредби, законите и бројни меѓународни ратификувани документи укажуваат на постоење на сигурна и фер законска рамка, клучниот проблем во Р. Македонија е неконзистентната усогласеност и спроведување.

Граѓанските организации имаат важна улога во поттикнувањето на граѓаните, но и на останатите чинители да го следат работењето на државните институции и да ги користат достапните (па дури да создаваат нови) инструменти и механизми за да се бара поголема отчетност и транспарентност од институциите.

Прирачникот е наменет да служи како ресурс кој ќе им се овозможи на локалните граѓански организации подобро да ја разберат буџетската транспарентност како клучен елемент за зголемување на отчетноста од страна на креаторите наполитиките и подобрувањето на буџетските политики.

Буџетската транспарентност го олеснува пристапот на граѓаните до информациите за приходите и расходите на властите на централно и локално ниво, а бидејќи буџетите се главните документи во кои се наведени приоритетите на властите во однос на политиките, полесниот

пристап на граѓаните до нив е предуслов за јавното учество во распределбата на јавните средства.

Преку создавање на нови информации и достапни алатки за унапредување на буџетската транспарентност, им се овозможува на претставниците на граѓанските организации да вршат мониторирање, анализирање, дебатирање и застапување за транспарентност и отчетност на општините во кои тие дејствуваат.

Со добиените нови информации и аргументи, граѓанските организации можат да го зголемат својот придонес преку учество во постоечки тематски платформи и мрежи на национално ниво.

ЗОШТО Е ПОТРЕБЕН ОВОЈ ВОДИЧ?

Целта на овој Прирачник е на наједноставен и најдостапен начин да се разјаснат основните аспекти на буџетот на секоја единица на локална самоуправа – општина, на начин што создава претпоставки граѓаните да можат да се вклучат во буџетскиот процес на локално ниво.

Намената на овој Прирачник е за градење на капацитети за транспарентност и отчетност на локално ниво кај граѓански организации, активисти и граѓани, спроведување на локални активности кои се карактеризираат со транспарентност, како и мултиликација на знаењата и вештините за зголемена транспарентност на локално ниво.

Преку индексот за локална транспарентност кој е дел од овој Прирачник, се овозможува потирање и утврдување на фискалната транспарентност на локално ниво од страна на локални ГО со цел да се зголемуваат познавањата кај граѓаните како и да се зголеми отчетноста на локалните власти.

Преку користење на такви алатки се создаваат дополнителни претпоставки за општините и граѓанските организации да изнајдат начини за поуспешно интерно функционирање и за нивно вклучување во процесите на носење на важни одлуки за самите општини, а со цел да се создаваат трајни начини за придонес кон формирање на посилни врски помеѓу граѓаните и нивните заедници.

Секоја општина има релативно голем буџет во зависност од бројот на населението и бројот на економските субјекти, како и обемот на работите кои ги извршува општината. Од овој аспект буџетот има влијание врз животот и работата на граѓаните. Поради тоа во Ваш интерес е да се има увид во начинот на распоредувањето и трошењето на буџетските средства.

Во случајот на општината, повеќе или помалку граѓаните се инвестираат за образоването и социјалната заштита, јавниот ред и безбедност, заштита на животната средина, јавниот превоз, спорт итн. Со други зборови, Прирачникот да помогне како најдобро да се одговори на овие и многу други прашања на граѓаните.

За да бидат во можност граѓаните да учествуваат во одлучувањето за обезбедување и трошење на средства на општината, потребни се доволно информации и познавање на буџетот и буџетскиот процес. Буџетскиот процес е долг и комплексен, а буџетските документи се големи и оптеретени со специфични концепти, класификацији и бројки. Но и покрај тоа, се разбира, може сè да се објасни во овој краток Прирачник.

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Според тоа, со цел јавните добра во локалните единици да се реализираат што поефикасно треба да се исполнети два услови: граѓаните треба добро да ги познаваат локалните буџети (плановите за трошење и обезбедување јавни добра на локално ниво) и истите активно да учествуваат во буџетскиот процес. Ова од една страна е директно поврзано со транспарентноста и достапноста на информации за локалните буџетски приходи и расходи (документи), додека од друга, индиректно би влијаело на отчетноста на локалните власти за нивните активности и постапки.

Преку овој Прирачник ќе им се овозможи на граѓаните да ја разберат буџетската транспарентност, како клучен елемент за зголемување на отчетноста од страна на креаторите на политиките и подобрувањето на буџетските политики.

Буџетската транспарентност го олеснува пристапот на граѓаните до информациите за приходите и расходите на властите на централно и локално ниво, а бидејќи буџетите се главните документи во кои се наведени приоритетите на властите во однос на политиките за полесен пристап на граѓаните до нив е предуслов за јавното учество во распределбата на јавните средства.

ПОИМОВНИК

Одделни поими употребени во овој прирачник го имаат следното значење:

Општина е единица на локална самоуправа, како заедница нажителите на одредено подрачје, утврдено со закон, која преку своите органи преку администрацијата и организираните јавни служби, овозможување на надлежностите пропишани со закон;

Буџет е годишен план за финансирање на надлежностите на општината, кој сесостои од годишна проценка на приходите по извори и на расходите по намени.

Сопствени извори на приходи се: локални даноци, локални такси и локални надоместоци, приходи од сопственост на општината, самопридонес, парични казни, донации и другиприходи утврдени со закон.

Општински буџетски корисници се органите на општината и јавните службиосновани од општината.

Локален данок е данок за кој општината ја утврдува висината на стапката во рамки определени со закон.

Локална такса е паричен надоместок за услугите и правата ко општинските органи ги даваат на правни и физички лица, чија висина ја утврдува општината во рамки определени со закон.

Приходи од данок на додадена вредност се дел од приходите од данок на додадена вредност што се распределуваат по општини.

Наменска дотација е дотација наменета за финансирање наконкретна активност.

Капитална дотација е дотација наменета за финансирањеопштински проекти за капитални инвестиции.

Приходи од сопственост на општината се приходи од право на сопственост на имот, финансиски средства и права.

КОИ СЕ НАДЛЕЖНОСТИТЕ НА ОПШТИНАТА?

Општината е надлежна и во исто време обврзана да ги финансира следниве работи¹:

- ▶ Да врши урбанистичкото планирање;
- ▶ Да се грижи за заштитата на животната средина и природата;
- ▶ Да го планира на локалниот економскиразвој;
- ▶ Да ги води комуналните дејности;
- ▶ Да дава финансиската поддршка накултурните установи и проекти;
- ▶ Да го развива масовниот спорт ирекреативните активности, како иорганизирањето на спортски приредби и манифестации;
- ▶ Да ја унапредува на социјалната заштита и заштита на;
- ▶ Да основа, финансира и администрацира основни и средни училишта;
- ▶ Да се грижи за финансирање и управување со мрежата на јавниздравствени органи зации и објекти од примарна здравствена заштита;
- ▶ Да спроведува подготовките и преземање мерки за заштита испасување на граѓаните и материјалните добра од воени разурнувања,природни непогоди и други несреќи и од последиците предизвикани од нив;
- ▶ Да обезбеди противпожарна заштита што ја вршат територијалните противпожарни единици;

---

¹ Извор: Закон за единици на локална самоуправа во Р. Македонија

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

А. ОПШТО ЗА БУЏЕТОТ

КАКО НАЈЛЕСНО ДА СЕ РАЗБЕРЕ БУЏЕТОТ НА ОПШТИНАТА?

За полесно да се разбере буџетот на општината, најдобро да се послужиме со примерот на буџетот на едно семејството. Имено, секое семејство има различни желби и потреби. За нивно задоволување неопходни се пари. Своите приходи семејството ги обезбедува преку платите на неговите членови, пензиите, наплатата на закупници по различни основи, примањето на камати од депонирани парични средства во банка, дивиденди од акции, подароци и сл. Од друга страна, семејството мора да ги обезбеди неопходните услови за нормален живот, преку трошења на парични средства. Овие трошења се поврзани со обезбедување храна, облека, обувки, хигиена и слично. Понатаму, трошења кои се насочени кон обезбедување на услови за станбено живеење, како што се комунални издатоци за потрошена струја, вода, загревање и др. Но, со оглед на фактот дека желбите и потребите секогаш се поголеми од финансиските можности на семејството, се наметнува потребата од постојано усогласување помеѓу приходите и расходите. Тоа се прави со цел да се задоволат што е можно повеќе желби и потреби со расположливите парични средства, а при тоа да се обезбеди поквалитетен живот или стандард на живеење. Координирањето на желбите и потребите од една со финансиските можности од друга страна се прави со редовно планирање на приходите и расходите.

Планирањето на семејниот буџет започнува со утврдување на приходите и расходите што се очекуваат да се остварат во текот на идниот месец. На пример, ако она што ќе се заработка е доволно за храна, облека и комунални издатоци, семејството може во иднина да планира да

БУЏЕТОТ НА ОПШТИНАТА НАЈЛЕСНО МОЖЕМЕ ДА ГО РАЗБЕРЕМЕ АКО ГО СПОРЕДИМЕ СО БУЏЕТОТ НА ЕДНО СЕМЕЈСТВО

ШТО Е ОПШТИНСКИ БУЏЕТ?

Општински буџет е план на сите приходи и расходи што ги остварува општината во определен период, најчесто една календарска година

ПЛАНИРАЊЕТО НА СЕМЕЈНИОТ БУЏЕТ ЗАПОЧНУВА СО УТВРДУВАЊЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАСХОДИТЕ ШТО СЕ ОЧЕКУВААТ ДА СЕ ОСТВАРАТ ВО ТЕКОТ НА ИДНИОТ МЕСЕЦ

набави нов апарат за домаќинството или нов дел од мебел. Во друг случај, доколку се појават не-превидени трошоци од поголеми размери, како на пример дефекти на електричната инсталација, тогаш планираната набавка на апаратот за домаќинство ќе се одложи за следниот месец. Исто така, приходите и расходите може да се усогласуваат во текот на подолг период за набавка на некое добро со поголема вредност за што се за-

должува во банка, на пример, при набавка на нов автомобил на кредит. Дел од идните приходи ќе се употребат за сервисирање на ануитетите за земениот кредит.

КАКО СЕМЕЈСТВОТО, ТАКА И ОПШТИНАТА ПРАВИ РЕДОВНО ПЛАНИРАЊЕ НА СОПСТВЕНите ПРИХОДИ И РАСХОДИ ЗА СЕКОЈА ГОДИНА, СО ЦЕЛ ДА ВОСПОСТАВИ “ФИНАНСИСКА КОНТРОЛА” НАД СРЕДСТВАТА СО КОИ РАСПОЛАГА..

Сето ова се однесува и на финансирањето на секоја општина во Република Македонија, кое се регулира со донесување на закон за буџет. Планирањето на општинскиот буџет за следната година започнува на крајот од тековната година. Во планот се планираат сите приходи од наплата на даноци и такси, а од друга страна се планираат сите издатоци кои треба да се реализираат во текот на следната година, во насока на задоволување на потребите на заедницата.

Општината е многу сложен систем, поради што нејзиниот буџет е значително покомплексен од буџетот на семејството. Општината има разновидни приходи, регулирани со закон на национално ниво и уште поголем број надлежности кои треба да ги исполнат за да го подобрят начинот на живот на нејзините граѓани.

КОИ СЕ ИЗВОРИ НА ФИНАНСИРАЊЕ НА ОПШТИНИТЕ?

Во согласност со економската политика на државата, општината се финансира од сопствени извори на приходи и други извори на финансирање².

A. Сопствени извори на приходи на општината се:

1) Локални даноци утврдени со закон:

- данок на имот;
- данок на наследство и подарок утврден со закон;
- данок на промет на недвижности;

Други локални даноци утврдени со закон.

2) Локални такси утврдени со закон:

- комунални такси;
- административни такси и
- Други локални такси утврдени со закон.

3) Локални надоместоци утврдени со закон:

- надомест за уредување на градежно земјиште;
- надоместоци од комунална дејност;
- надоместоци за просторни и урбанистички планови и
- Други локални надоместоци утврдени со закон.

² Извор: Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа на Р. Македонија 2004

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

4) Приходи од сопственост:

- приходи од закупнина;
- приходи од камати;
- приходи од продажба на имот со чија продажба не се нарушуваат јавните функции и надлежности на општините.

5) Приходи од донацији

6) Приходи од парични казни утврдени со закон

7) Приходи од самопридонес

8) Други приходи утврдени со закон.

Б. Други извори на приходи на општината се:

- кредити од домашни и странски банки;
- дотации од државата и
- други извори на приходи;

КАКО ИЗГЛЕДА ОПШТИНСКИОТ БУЏЕТ?

Буџетот на општината се состои од општи и од посебен дел³.

Општиот дел содржи:

- консолидиран биланс на приходи и расходи;
- функционална класификација на расходите;
- биланс на тековно-оперативни приходи и расходи;
- биланс на капитални приходи и расходи.

Во посебниот дел на буџетот се прикажани расходите споредутврдена класификација што ја пропишува министерот за финансии, групирани според корисници и програми.

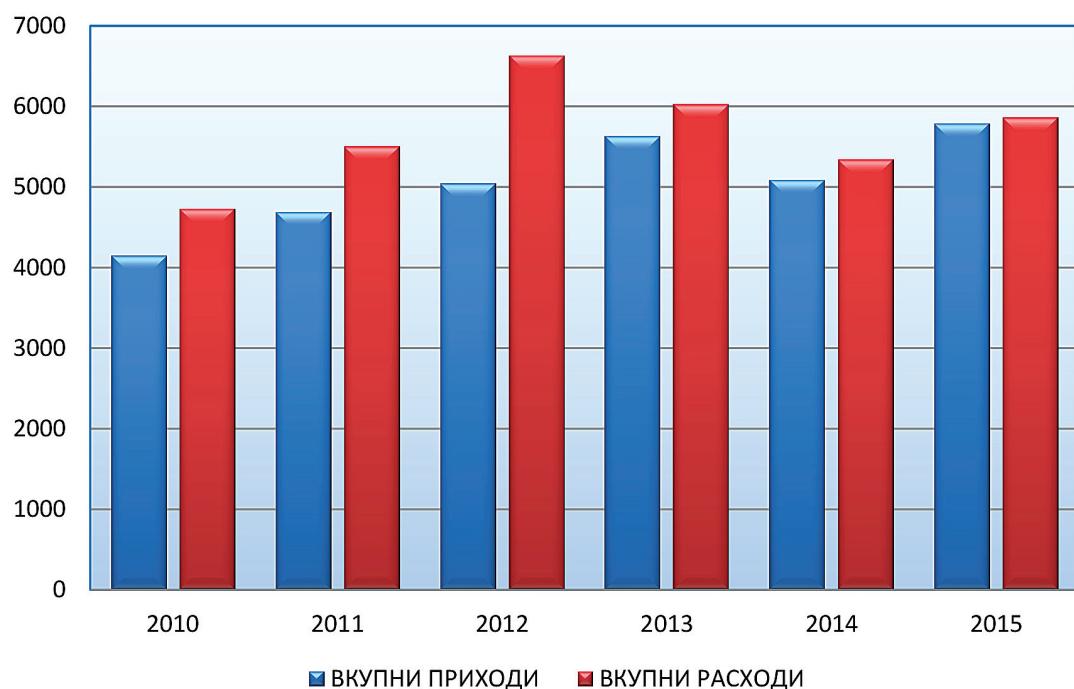
---

³ Извор: Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа на Р. Македонија 2004

Слика бр.1- Општински буџет⁴

Структурата на буџетот е многу едноставна. На страната на приходите се прикажуваат сите собрани средства, а на страната на расходите се прикажани сите потрошени средства за набавка на добра и услуги во текот на една година.

**Слика бр.2 - Вкупни приходи и расходи на Град Скопје за период 2010-2015
(изразен во 000.000)⁵**

⁴ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

⁵ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Од графиконот може да се заклучи дека Градот Скопје има во континуитет неизбалансиран буџет во последните 6 буџетски години во кои просечното ниво на приходи изнесува 5.205.000.000 денари, а просечното ниво на расходи е 5.680.000.000 денари.

СО ШТО РАСПОЛАГА ОПШТИНАТА?

Општината располага со нефинансиски и финансиски средства.

Нефинансиските средства можат да бидат а) производствени, како што се: згради, објекти, опрема, материјали и б) непроизводствени средства, како што се на пример, права, патенти, лиценци и сл.

Финансиски средства на општината се: пари, депозити, обврзници, кредити, итн.

ШТО Е ФИСКАЛНА ИЛИ БУЏЕТСКА ГОДИНА?

Фискална или пресметковна година е период од дванаесет месеци за кои се планираат сите приходи и расходи.

Во Република Македонија, фискална или буџетска одговара на календарска година и трае од 1 јануари - 31 декември.

ПРИМЕР:

БУЏЕТ
на Град Скопје за 2016 година⁶

Општ дел

Член 1

Буџетот на Град Скопје за 2016 година се состои од:

I. Вкупни приходи	6.651.736.000
- даночни приходи	1.897.700.000
- неданочни приходи	465.636.000
- капитални приходи	1.669.480.000
- приходи од дотации	1.452.300.000
- трансфери	1.062.000.000
- приходи од донации	104.620.000

⁶ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

II. Вкупни расходи	6.751.736.000
- утврдени намени	6.738.736.000
- резерви	13.000.000
III. Дефицит	100.000.000
Прилив	240.000.000
- домашни приливи	232.500.000
- приливи од странски заем	7.500.000
Одлив	140.000.000
- отплата на главница	140.000.000

Член 2

Приходите на Буџетот по видови на приходи се утврдени во билансот на приходи, а расходите по основни намени се утврдени во билансот на расходи и тоа како што следува:

Б. СТРУКТУРА НА ПРИХОДИТЕ НА ОПШТИНСКИОТ БУЏЕТ

ДАНОЦИТЕ СЕ ГЛАВЕН ПРИХОД НА ОПШТИНИТЕ!

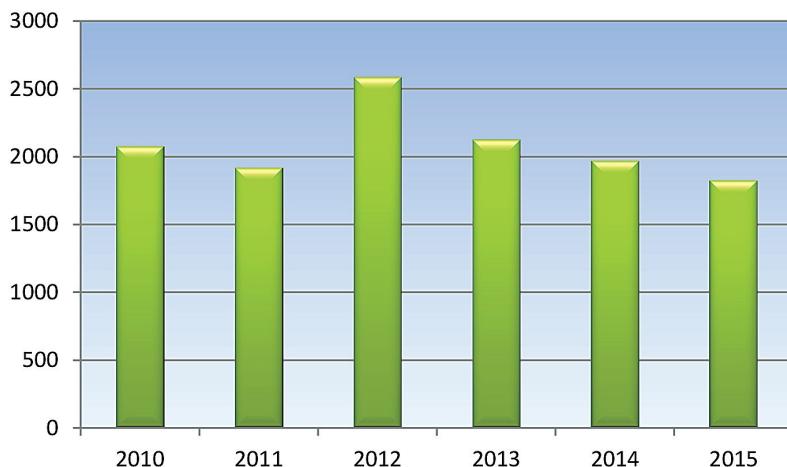
Една четвртина од вкупниот приход на секоја општина се состои од даноци. Втор сет по важност се приходите од провизии, такси и дополнителни приходи, како и приходи од имот, а трета група се приходите од дотации од повисоките владини органи и средствата собрани од придонеси.

Даночните приходи се состојат од Данок на имот, данок на подарок и наследство и данок на промет на недвижности. Овие даноци учествуваат во вкупната даночна структура на општината од 80% до 90%. На графиконот бр.2. е представена динамиката на планираните даноци за периодот 2010-2015 на општината Град Скопје.

Што е општински приход?

Општинскиот приход е вкупен износ на средства кои општината ги собира преку даноци, придонеси, дотации, донации и сл.

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

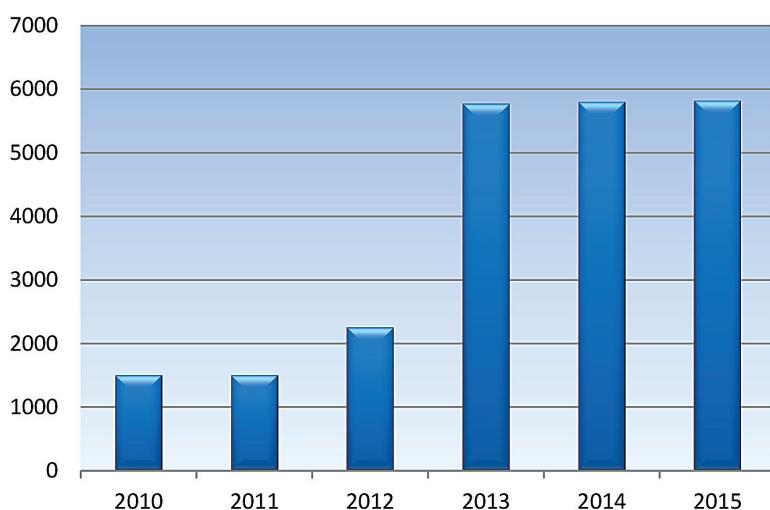

Слика бр.3 - Даночни приходи на Град Скопје за период 2010-2015 (изразен во 000.000)⁷

Од графиконот може да се види дека планираните даночни приходи на општината Град Скопје во последните три години бележи континуиран пад како резултат на неефикасните мерки на наплата и меката казнена политика на општинските власти. Ова намалување на планираниота наплата на даночите исто така може да биде резултат на социјална политика, која е насочена кон олабавување на паричните обврски на социјално загрозените семејства и граѓани.

ПРИХОДИ ОД ДАНОК НА ИМОТ

Еден од најзначајните приходи на општината е данокот на имот. Секоја општина наплатува од нејзините жители данок на имот. Основа за пресметка на данокот на имот е пазарната вредност на имотот кој го поседуваат граѓаните на територијата на определена општина. Данокот на имот годишно се наплатува.

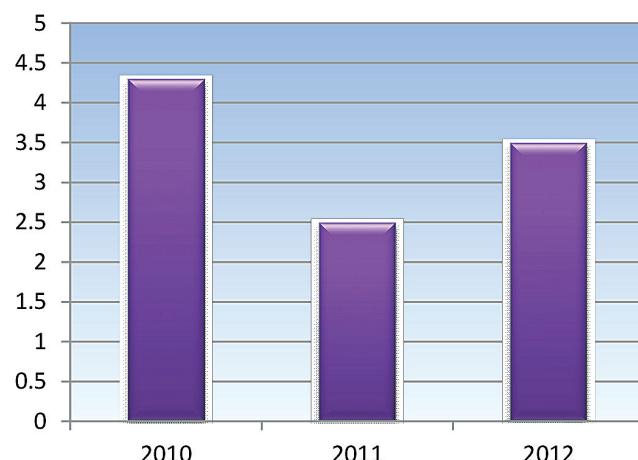
Слика бр.4 - Планиран данок на имот на Град Скопје за период 2010-2015 (изразен во 000.000)⁸

⁷ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

⁸ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

ПРИХОДИ ОД ПРОМЕТ НА НЕДВИЖНОСТИ

При промена на сопственоста по основ на продажба на имот, општината има право да наплати данок на промет на недвижности, како процент од вредноста на имотот, утврдена со купопродажниот договор (најчесто 3%)⁹.

Слика бр.5 - Динамика на планирана наплата на данокот од промет на недвижности во периодот на 2010-2013 на општина Град Скопје (во 000.000)¹⁰

ПРИХОДИ ОД НАСЛЕДСТВО И ПОДАРОК

Секоја промена во сопственоста по основ на наследство и подарок е основа за пресметка на данок во корист на општината. Основица за пресметката е утврдената вредност на имотот во зависност на неговата категорија и пазарна вредност.

ПРИХОДИ ОД ПЕРСОНАЛЕН ДАНОК НА ДОХОД

Општините остваруваат приходи од персонален данок од доходнаплатени во тековната година. Тие се распоредуваат по општини и тоа¹¹:

1. 3,0% од персоналниот данок на доход на лични примања од плати
2. од физички лица наплатен во општината во која се пријавени сопостојано живеалиште и престојувалиште.
3. 100% од персоналниот данок на доход од физички лица кои сезанизираат со занаетчиска дејност.

Слика бр.6 - Структура на даночите на општината

⁹ Извор: Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа на Р. Македонија 2004

¹⁰ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

¹¹ Извор: Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа на Р. Македонија 2004

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

ПРИХОДИ ОД ДОНАЦИИ

Донациите во финансиски средства претставуваат приход набуџетот на општината. Намената и начинот на користење на донациите се регулираат содоговор меѓу донаторот и градоначалникот, за што претходно согласностдава Советот на општината.

ПРИХОДИ ОД САМОПРИДОНЕС

За задоволување на определени потреби на граѓаните, општината може да воведе самопридонес преку референдум. Со одлука на Советот на општината се уредува намената, областа, времето за кое се воведува самопридонесот, вкупниот износ на средствата кои се собираат, обврзниците на самопридонесот, лицата кои се ослободуваат од плаќање на самопридонес, висината на самопридонесот (основицата и стапката), начинот на пресметување, вршењето на надзорот од граѓаните над наменското користење на средствата и други прашања.

ДОТАЦИИ ОД БУЏЕТОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И ОД БУЏЕТИТЕ НА ФОНДОВИТЕ

Со дотации од Буџетот на Република Македонија и од буџетите на фондите се обезбедуваат дополнителни приходи во буџетот на општината зафинансирање на нејзините надлежности определени со закон¹².

Од Буџетот на Република Македонија и од буџетите на фондите се распределуваат следните видови на дотации:

- приходи од данок на додадена вредност;
- наменска дотација;
- капитална дотација;
- блок дотација и
- дотација за делегирана надлежност.

---

¹² Извор: Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа на Р. Македонија 2004

ПРИМЕР: Преглед на биланс на приходи за 2016 во планот за буџет на Град Скопје на ниво на ставки¹³

Категорија - опис	2014-Завршна сметка	Претходен буџет 2015	Буџет	Приходи од самофинансирање	Приходи од донации	Приходи од дотации	Буџет 2016	Приходи од кредити	Вкупни приходи
71. Даночни приходи									
711. Данок од доход од добивка и капитални добивки	3.994.933.588	1.783.700.000	1.897.700.000	0	0	0	0	0	1.897.700.000
713. Даноци од имот	21.000.000	22.000.000	0	0	0	0	0	0	22.000.000
717. Даноци на специфични услуги	563.000.000	600.000.000	0	0	0	0	0	0	600.000.000
718. Такси и дозволи за користење	1.195.700.000	1.270.000.000	0	0	0	0	0	0	1.270.000.000
72. Неданочни приходи									
721. Претприемачки приход и приход од имот	4.000.000	5.000.000	0	0	0	0	0	0	5.000.000
722. Глоби и судски такси	624.912.000	169.636.000	296.000.000	0	0	0	0	0	465.636.000
723. Такси и надоместоци	14.550.000	0	17.500.000	0	0	0	0	0	17.500.000
724. Други Владини услуги									
725. Други неданочни приходи	9.000.000	10.000.000	0	0	0	0	0	0	10.000.000
73. Капитални приходи									
731. Продажба на капитални средства	527.875.000	100.000.000	253.500.000	0	0	0	0	0	353.500.000
732. Продажба на земјите и нематеријални вложувања	1.500.000	2.636.000	0	0	0	0	0	0	2.636.000
733. Продажба на земјите и нематеријални вложувања	71.987.000	57.000.000	25.000.000	0	0	0	0	0	82.000.000
74. Трансфери и донации	1.145.000.000	1.669.480.000	0	0	0	0	0	0	1.669.480.000
741. Трансфери од други нивоа на власт	2.209.150.000	1.062.000.000	0	1.452.300.000	104.620.000	0	0	0	2.618.920.000
742. Донацији од странство	2.130.075.000	1.062.000.000	0	1.452.300.000	11.620.000	0	0	0	2.525.920.000
744. Тековни донации									
75. Домашно задолжување	26.070.000	0	0	0	34.500.000	0	0	0	34.500.000
751. Домашно задолжување	53.005.000	0	0	0	38.500.000	0	0	0	38.500.000
76. Задолжување во странство	162.000.000	0	0	0	0	232.500.000	0	0	232.500.000
761. Задолжување во странство	11.000.000	0	0	0	0	7.500.000	0	0	7.500.000
	11.000.000	0	0	0	0	7.500.000	0	0	7.500.000

¹³ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

В. СТРУКТУРА НА РАСХОДИТЕ НА ОПШТИНСКИОТ БУЏЕТ

РАСХОДИ НА ОПШТИНАТА

Откако се запознавме со приходите, треба да објасниме како се трошат парите од буџетот на општината. Со цел да се види кој, каде и за што се потрошени средствата од општинскиот буџет, неопходно е трошењата да се групираат и класифицираат според определени критериуми, како на пример, според намената, природата или според корисниците на буџетските средства. Имено, за непречено функционирање на општината неопходно е најпрво да се обезбедат плати за административните и работници и останати служби. Понатаму, да се плати за различни материјални трошоци, како на пример, одржување на општинските згради, плаќање закупнини, исплата на режиски трошоци и сл. Општината често пати финансира изградба на капитални инфраструктурни проекти од јавен интерес за што позајмува срдстava од банки. Според тоа, таа мора да обезбеди пари за исплата на каматите на земените кредити. Исто така, поради поттикнување на претпријатијата во афирмација на претприемачката иницијатива, понатаму, давање подршка на програмите од јавен интерес, заштита на најранливите граѓани и слично, дел од средствата од буџетот одат за исплата на субвенции, надомест на штета на граѓаните и домаќинствата и др.

Што се расходи?

БУЏЕТСКИ РАСХОДИ НА ОПШТИНАТА СЕ ТРОШЕЊА НА ПАРИЧНИ И МАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ДОБРА И УСЛУГИ НЕОХОДНИ ЗА ЗАДОВОЛУВАЊЕ НА ПОТРЕБИТЕ НА ГРАЃАНите И ПРЕТПРИЈАТИЈАТА, А КОИ ПРОИЗЛЕГУВААТ ОД НЕЈЗИНАТА НАДЛЕЖНОСТ

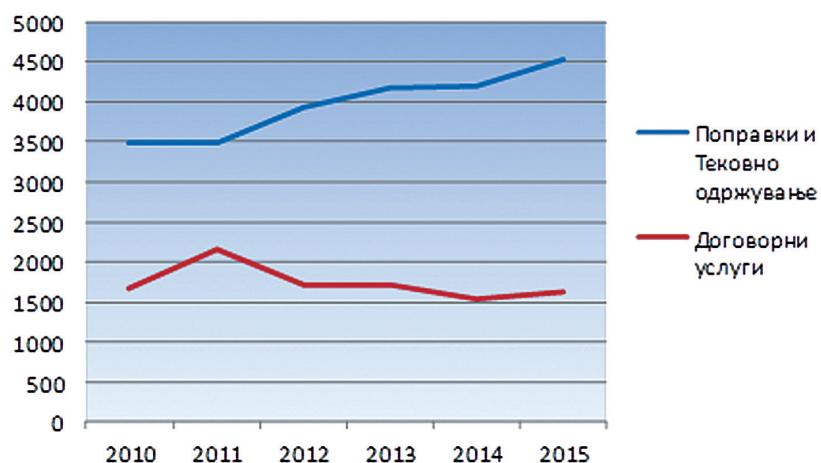
Слика бр.7 - Структура на даночите на општината

ПЛАТИ И НАДОМЕСТОЦИ ОД ПЛАТИ

Платите и надоместоците од плати се една од најголемите расходни ставки на општинскиот буџет. За да ги реализира сите планирани активности, општината ангажира работници во своите административни и технички служби. Се разбира, за нивната нагажиранос општината издвојува парични средства, кои ги планира во предлог планот за буџет според бројот на вработените и системот на наградување. На пример, Градот скопје во 2010 година плаќаше да исплати 222.000.000 денари за плати и надоместоци, а во 2016 година овој износ се зголеми на 253.000.000 денари, што преставува 12% зголемување.

ДОБРА И УСЛУГИ

Дури една четвртина од вкупните расходи претставуваат трошоци за добра и услуги, кои еднаопштинатреба да ги набави на слободниот пазар за да ги изврши своите активности. Тоа се претежно добра и услуги за тековно и инвестиционо одржување, закуп и наемнина, комунални, компјутери, набавка на мебел, гориво, поштенските услуги, а само мал дел од канцелариски материјали, енергија и друго.

Слика бр. 8 - Планирани буџетски средства за поправки и тековно одржување и договорни услуги за периодот 2010-2015 на општина Град скопје (во 000.000)¹⁴

КАПИТАЛНИ РАСХОДИ

Капиталните расходи се однесуваат на изградба и одржување на инфраструктурата, како што се асфалтирање и санација на улици, изградба на водоводи, поставување пречистителни станици, изградба на паркови и зеленило и сл. Овие објекти се од јавен интерес, наменети за потребите на граѓаните на општината. Поради големиот обем на градежни работи и користење на механизација, расходите во буџетот за оваа намена се значителни. Капителните расходи се помали во општините од рурален карактер, а во градските општини тие се поголеми. Имено, Град скопје во последните години издвојува во просек по 550.000.000 годишно.

¹⁴ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град скопје

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

ПРИМЕР: Преглед на биланс на расходи за 2016 во планот за буџет на Град Скопје на ниво на ставки¹⁵

Категорија - опис	Претходен буџет 2015		Буџет 2016			
	Буџет	Расходи од самостојни активности	Расходи од дотации	Расходи од донации	Расходи од кредити	Вкупно расходи
40 Плати и надоместоци	1.252.836.000	259.695.000	24.650.000	1.005.670.000	0	0
401 Основни плати	889.074.000	169.040.000	17.990.000	728.380.000	0	915.410.000
402 Придонеси од плати	337.347.000	63.855.000	6.660.000	277.290.000	0	347.805.000
403 Надоместоци	26.415.000	26.800.000	0	0	0	26.800.000
41 Резерви и недефинирани расходи	14.000.000	13.000.000	0	0	0	13.000.000
412 постојана резерва	11.000.000	8.000.000	0	0	0	8.000.000
413 Тековни резерви	3.000.000	5.000.000	0	0	0	5.000.000
42 Стоки и услуги	1.667.259.000	1.087.200.000	210.550.000	439.780.000	60.520.000	0
420 Патни и дневни расходи	32.274.000	10.296.000	8.400.000	990.000	18.680.000	0
421 Комунални услуги	335.084.000	175.470.000	26.100.000	147.358.000	5.700.000	0
423 Материјали и сите инвентар	96.304.000	31.650.000	37.950.000	27.450.000	8.700.000	0
424 Поправки и одржување	534.360.000	499.500.000	25.900.000	30.832.000	3.150.000	0
....	....	....	....	....	....	....
46 Субвенции и трансфери	345.323.000	379.941.000	8.300.000	6.850.000	5.000.000	0
....	....	....	....	....	....	....
48 Капитални расходи	2.481.344.000	2.863.980.000	52.500.000	0	39.100.000	240.000.000
....	....	....	....	....	....	....

¹⁵ Извор: Податоци објавени на веб страницата на општина Град Скопје

СУБВЕНЦИИ И ТРАНСФЕРИ

Субвенцији се актуелни грантови што ги одобрува општината, а кои имаат функција да го поттикнуваат производствот на бизнисите кои ја остваруваат дејноста на нејзината територија. Исто така субвенциите може да послужат за да ги надоместат загубите кои настануваат како резултат на мерки или законски ограничувања кои ги донесува општината. Субвенциите ги одржуваат цените на ниско нивона определени добра и услуги кои ги нудат јавните претпријатија со цел да се зголеми нивната достапност. Како пример може да ни послужи плаќаниот буџет за 2016 на општина Град Скопје кој издвои околу 350.000.000 денари субвенции.

Г. ДЕФИЦИТ/СУФИЦИТ ВО БУЏЕТОТ НА ОПШТИНАТА

ШТО Е ДЕФИЦИТ, А ШТО СУФИЦИТ ВО БУЏЕТОТ?

Кога приходите се поголеми од расходите тогаш постои вишок на пари. Оваа состојба се нарекува суфицитет во буџетот. Кога пак приходите се помали од расходите во тој случај постои недостиг на финансиски средства, кој е попознат како дефицит во буџетот. Недостигот на пари во буџетот општината мора да го надомести од други извори на финансирање, како што се кредити од домашни или истранны банки. Оваа активност има за цел да не се загрозат основни функции и надлежности на општината во насока на задоволување на потребите на нејзините граѓани.

ШТО Е СУФИЦИТ?

КОГА ПРИХОДИТЕ СЕ ПОГОЛЕМИ ОД РАСХОДИТЕ ТОГАШ ПОСТОИ СУФИЦИТ ВО БУЏЕТОТ

ШТО Е ДЕФИЦИТ?

КОГА ПРИХОДИТЕ СЕ ПОМАЛИ ОД РАСХОДИТЕ ВО ТОЈ СЛУЧАЈ ПОСТОИ ДЕФИЦИТ ВО БУЏЕТОТ

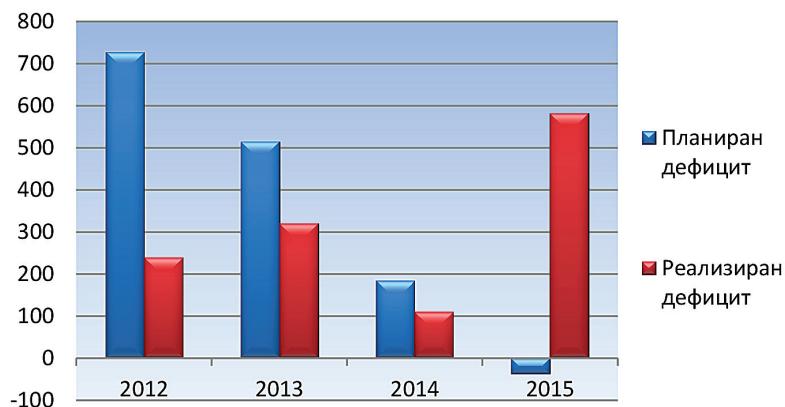
ДАЛИ ДЕФИЦИТИТО Е СЕКОГАШ ЛОШ СИГНАЛ?

Информацијата дека приходите се помали од расходите во општинскиот буџет во прв момент може да значи лоша вест. Таа може да се протолкува дека општинските власти работеле расипнички и недомаќински, без да водат сметка за интересите на граѓаните. Но, што ќе се случи ако дефицитот во општинскиот буџет настанал како резултат на купување или изградба на деловна зграда за некоја од општинските служби за кои дотогаш се плаќале ви-

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

**ДОЛГОТ Е ВСУШНОСТ ЗБИР НА СИТЕ БУЏЕТСКИ
ДЕФИЦИТИ ВО ТЕКОВНИОТ И МИНАТИОТ ПЕРИОД, КОЈ Е
ФИНАНСИРАН ОД СТРАНА НА ОПШТИНАТА ПО ПАТ НА
ЗАДОЛЖУВАЊЕ КАЈ ДОМАШНИ И СТРАНСКИ БАНКИ.**

идниот период ќе се направат големи заштеди, кои можат да се насочат кон други потреби. Впрочем, ако оперативниот биланс е позитивен, како резултат на зголемување на износот на капитални добра, во тој случај иако дефицитот е зголемен, сепак таквото зголемување ќе биде оправдано.

Слика бр. 9 - Однос на планираниот и реализираниот дефицит во периодот 2012 - 2015 на буџетот на Град Скопј (во 000.000)

Д. ТРАНСПАРЕНТНОСТ НА ОПШТИНСКИОТ БУЏЕТ

ТРАНСПАРЕНТНОСТ (ОТВОРЕНОСТ) НА ОПШТИНСКИОТ БУЏЕТ

Важноста да се следат финансиските текови на општината ја наметнува потребата од активно вклучување на граѓаните као поединци или граѓанските организации во процесот на буџетирање.

Улогата на граѓаните во процесот на буџетирање е да се зголеми контролата врз законитоста и оправданоста на трошењето на пари од буџетот. Од друга страна, преку активно вклучу-

соки закупнини и се правеле големи трошоци за нејзино одржување. На тој начин, општината иако го зголемила долголот и предизвикала дефицит во буџетот, сепак сите би се сложиле дека се работи за мерка која е во интерес на граѓаните, бидејќи во

вање на граѓанската иницијатива во процесот на креирање и реализацирање на буџетот се овозможува внесување на поквалитетни предлози за начинот, намената и големината на средствата кои се планираат да се потрошат во општината. Со отворените дебати, јавни расправи, средби со граѓани и слични настани се зголемува непосредното учество на граѓаните во процесот на донесување на одлуки, поврзани со потребите на локалната заедница.

Слободниот пристап до информации за приходите и расходите може да им помогне на граѓаните да го разберат обемот и структурата на буџетот и да учествуваат во донесувањето на одлуките на политички и економски план, кои влијаат на нивниот секојдневен живот.

**СО СЛОБОДНИОТ ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИТЕ
ПОВРЗАНИ СО БУЏЕТОТ НА ОПШТИНАТА СЕ ЗГОЛЕМУВА
КОНТРОЛАТА И ОДГОВОРНОСТА НА ОПШТИНСКИТЕ
ВЛАСТИ, ВО НАСОКА НА ЗАЈАКНУВАЊЕ ВО БОРБАТА
ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА И ПОСТИГНУВАЊЕ НА ПОГОЛЕМА
ЕФИКАСНОСТ НА ЈАВНИТЕ УСЛУГИ**

ИНФОРМИРАЊЕ НА ЈАВНОСТА

Органите на општината, комисиите на советот и јавните служби основани од општината се должни, без надоместок да ги информираат граѓаните за својата работа, како и за плановите и програмите кои се од значење за развојот на општината.

Општината е должна на граѓаните да им овозможи пристап кон основните информации за услугите што им ги обезбедува.

КАКО ДА СЕ ДОЗНАЕ КОЛКАВИ СЕ ПРИХОДИТЕ И РАСХОДИТЕ НА ОПШТИНАТА?

Информации за приходите и расходите на буџетот на секоја општина можат да се добијат на нејзината веб-страница, Министерството за финансии и во „Службен весник на Република Македонија“. Според член 33 од Законот за финансирање на единиците на локална самоуправа, по истекот на фискалната година, Советот на општината

донесува годишна сметка на буџетот на општината. Годишната сметка ги содржи сите елементи што ги содржи мбуџетот на општината искажани како планирани и остварени приходи и расходи за сите општински буџетски корисници¹⁶.

Граѓаните и сите заинтересирани страни можат да се информираат за структурата на трошешњата на општинските буџети преку слободниот пристап до годишниот извештајна општините. Овој извештај се изработуваат на крајот на буџетската година, а се усвојува на некоја од седниците на советот на општината, најдоцна до 28.02 во тековната година. Донесувањето на годишниот извештај е пропишано со закон. Тоа значи дека секоја општина мора да поднесе извештај пред советниците за начинот на трошењето на буџетските средства.

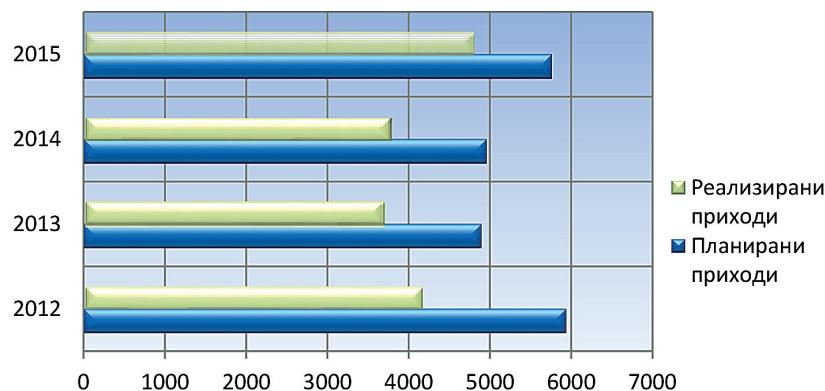
Годишниот извештај ги содржи споредбените податоци на планираните и реализираните приходи, како и планираните и реализираните расходи.

¹⁶ Извор: Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа на Р. Македонија 2004

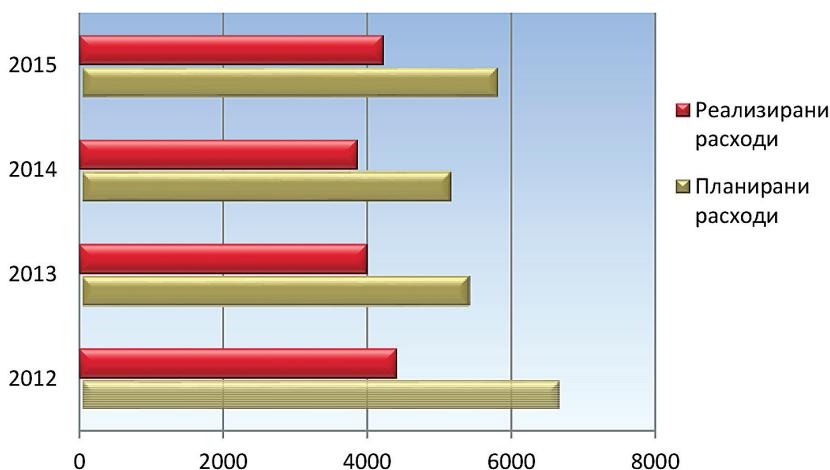
ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Составни делови на годишниот извештај се:

- годишната сметка;
- извештај за средствата, побарувањата , обврските и изворите на средства и нивната вредност;
- извештај за реализацијата на инвестиционите програми, наменските, капиталните и блок дотации и дотациите за делегирани надлежности;

Слика бр. 10 - Односот на планирани и реализирани приходи за период 2012 - 2015 на буџетот на Град Скопје (во 000.000)

Слика бр.11- Односот на планирани и реализирани расходи за период 2012 - 2015 на буџетот на Град Скопје (во 000.000)

ГОДИШНА СМЕТКА

Годишната сметка овозможува увид во односот помеѓу планираните и реализираните буџетски ставки. Таа е основен документ за анализа и контрола на буџетските средства на општината. Ако тие детаљно се анализираат може да се дојде до сознание дека планираните средства за одредена намена можеби биле преценети, бидејќи на крајот од периодот тие не се реализирале во целост. Исто така, ако средствата за некоја намена биле потценети, може да се прикаже дека средствата биле недоволни во однос на реално настанатите финансиски обврски.

Годишната сметка може да даде јасна слика за начинот на користење на срдствата. Тоа е „огледало“ на властта на локално ниво. Таа покажува како општината се менаџира низ призмата на парите, односно дали градоначалникот и преставниците на граѓаните работат одговорно и посветено во интерес на заедницата. Всушност годишната сметка може не само да открие несовесност и донесување на неразумни одлуки, туку и да се насетат коруптивни и незаконски трансфери на финансиски средства.

Како пример за анализа може да послужат податоците од годишните сметки на Град Скопје за периодот 2012-2015 г. кои се прикажани подолу.

ПРИМЕР: Преглед на планирани и реализирани приходи и расходи на годишните извештаи за периодот 2012 - 2016 на Град Скопје

(во 000.000)

Опис	Буџет 2012		Буџет 2013		Буџет 2014		Буџет 2015	
	план	реализација	план	реализација	план	реализација	план	реализација
Вкупни приходи	5.941	4.165	4.893	3.677	4.959	3.751	5.762	4.802
Даночни приходи	2.585	2.030	1.825	1.720	1.823	1.787	1.783	1.935
Вкупни расходи	6.668	4.405	5.408	3.998	5.143	3.862	5.801	4.219
ДЕФИЦИТ	-727	-239	-515	-320	-184	-110	38	-582
Поправки и одржување	484	430.	421	341	451	391	/	/
Договорни услуги	210	124	133	56	160	114	/	/

Од табелата прикажана погоре се согледуваат споредбените податоци за планираните средства и нивната фактичка реализација. Индикативен е податокот дека Градот Скопје бележи континуиран дефицит со тенденција на негово намалување. За издвојување е дека во планот за буџет за 2015 г. е планирано остврување на суфицит во буџетот во износ од 38.000.000 ден.

Со ваквиот пристап на анализа се дава пример граѓаните да можат да ги толкуваат податоците во буџетот и со тоа да дадат свој придонес во упатување сугести и предлози, а некогаш и критики до општинските власти за начинот со кој располагаат со парите на заедницата.

За отворање што е можно поширока дебата од страна на граѓаните неопходно е да се подигне најпрво нивната свест за партиципирање во донесување на одликите, а потоа и зголемување на знаењето околу елементите на буџетот и процесот на буџетирање.

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

КАКО ДА СЕ ВКУЛУЧАТ ГРАЃАНите ВО БУЏЕТИРАЊЕТО?

Граѓаните можат да се вклучат и влијаат во процесот на донесување на буџет, активирајќи се во една или повеќе негови фази, како што се:

Фаза на подготвка и донесување на буџетот

Во оваа фаза граѓаните можат да утврдат дали сите чекори и рокови утврдени со закон, се исполнети, инсистирајќи на навремено објавување на документи и информации. Во оваа фаза тие можат да учествуваат во јавни дебати, да поставуваат прашања во врска со програмите кои ќе се финансираат од буџетот или да даваат предлози и покренуваат иницијативи;

Фаза на извршување и финансиско известување за буџетот

Во оваа фаза граѓаните можат да учествуваат преку поднесување коментари, поставување парашања и давање укажувања за одредени постапки или недоследности. Тие можат да баат да се прикажат прикажат точни, веродостојни, навремени, разбираливи и од суштинско значење информации поврзани со извршувањето на буџетот.

ГРАЃАНите МОЖАТ ДА СЕ ВКЛУЧАТ ВО РАБОТАТА НА ОПШТИНСКИТЕ И ЛОКАЛНИТЕ ОДБОРИ ПРЕКУ КОИ ЌЕ МОЖАТ ДА ОДЛУЧУВААТ ВО ТЕКОТ НА ГОДИНАТА ЗА ПРАШАЊА ШТО СЕ ДИРЕКТНО И СЕКОЈДНЕВНО ПОВРЗАНИ СО НИВНИОТ ЖИВОТ И РАБОТА.

ШТО МОЖАТ ГРАЃАНите?

Граѓаните можат да:

- Предлагаат до Собранието на општината да донесе акт и резолуција за одредени прашања, поддржано со потпишување од најмалку десет проценти регистрирани гласачи, Собранието на предлог на граѓаните да се дискутира за гражанска иницијатива.
- Поднесат претставки и поплаки за работата на Градот и неговите административни тела, на која градоначалникот, или лидерите на органите на државната управа, мора да одговорат во рок од 30 дена.
- Учествуваат во одлуките директно или преку референдум, чиј повик можат да предложат најмалку една третина од членовите Собранието, градоначалникот, 20% од вкупниот број на гласачи, или поголемиот дел од советите на месните заедници.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Постојат многу можности и начини како да се дојде до информации поврзани со буџетот и буџетскиот процес. Овој „Прирачник за граѓански организации“ може да послужи како место на кое редовно се објавуваат клучните документи за буџетот. Тој треба да им помогне на граѓаните да се вклучат и помогнат во донесувањето одлуки кои ќе овозможат поефикасна и правична наплата и распределба на буџетот, но и поголема транспарентност на трошењето на буџетските средства.

Со имплементацијата на проектот ќе се овозможи долгорочен развој на граѓанските активности преку развивање на локалната иницијативност и на тој начин ќе им се овозможи канализирање на идеите, препознавање на потенцијалите и потребите на локално ниво, со што на општините да им се овозможи транспарентност, а на проектот ќе му овозможи долгорочна одржливост на целите и идеите. Одржливоста на проектот е лоцирана во интересот кој самите целни групи и корисниците кои го имаат од реализацијата на овој проект. Практично преку активностите на проектот ќе овозможиме на општините и граѓанските организации да изнајдат начини за поуспешно интерно функционирање и за нивно вклучување во процесите на носење на важни одлуки за самите општини. На овој начин ќе се придонесе кон формирање на посилни врски помеѓу граѓаните и нивните заедници.

Преку овозможувањето на интерно јакнење на општините, но и преку размената на искуствата, позитивните практики и примери се надеваме дека полека, но сигурно ќе започнат нови развојни процеси и иницијативи на локално ниво.

ТМ и по завршување на проектот ќе соработува со локалните граѓански организации и тоа преку спроведување на заеднички активности како и аплицирање на нови заеднички проекти.

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

ПРИЛОГ

ИНДЕКС ЗА ЛОКАЛНА ТРАНСПАРЕНТНОСТ ДОСТАПНОСТ ДО РЕЛЕВАНТНИ ИНФОРМАЦИИ

1. Општинскиот буџетот е јавно објавен и лесно достапен;
2. Постои практика општинскиот буџет да се објавува навремено;
3. Однапред се воспоставени процедури кои се користат во однос на критериумите и распределба на средства;
4. Информациите кои се даваат кон граѓаните, невладините организации и приватниот сектор во однос на приходите во општината, изворите и износот на приходите, како и расходите се лесно разбираливи и достапни;
5. Постојат процедури за жалбени постапки, се применува право на жалба, а јавноста има лесен пристап до нив;
6. Достапни се информации за договорите и уделот на јавните општински финансии при јавни набавки, концесии, јавно-приватно партнерство, јавен долг, финансирање на граѓански организации, спортски клубови, културни манифестации и сл.);
7. Лесно може да се пристапи до дополнителни и корисни информации за буџетски и финансиски прашања преку непосреден контакт со службениците во општината;

ТРАНСПАРЕНТНО ДОНЕСУВАЊЕ НА ОДЛУКИ

1. Финансиските одлуки се предмет на строги процедури: надворешен (ревизија) и внатрешната контрола.
2. Достапни се во целост информациите за реализираните постапки при финансиска распределба, роковите, редоследот и критериумите;
3. Донесените финансиски одлуки можат да се оправда во однос на сумите и добиената вредност за парите во однос на јавниот интерес и нема сомнежи за лошо финансиско работење
4. Седниците на општинското собрание и комисиите навремено се најавени со дневен ред и информации за времето, денот и местото на одржување на седницата,
5. Записниците и одлуките се објавуваат на општинската веб страница и истите содржат јасни и неселективни информации
6. Процесот за донесување на одлуки во однос на средствата, приходите, обврските на граѓаните и другите правни лица, како и трошоците за обезбедување на услуги се транспарентни, а граѓаните се вклучени во процесот;
7. Избраните претставници и службениците во општината го пријавуваат судирот на интереси и се изземаат од процесот на донесување одлуки во случај на конфликт на интереси;

ОТЧЕТНОСТ

1. Извештаите од финансиското работење на општината во минатите години недвосмислено документираат уредно финансиско работење
2. Јавните набавки се управуваат ефикасно и ефективно на начин кој гарантира дека општината и нејзините граѓани добиваат соодветната вредност или услуги за своите пари;
3. Сосема оправдани се причините за преземање на јавен долг на општината, а износот и намената на долгот произлегуваат од реалните потреби на граѓаните во општината
4. Постапките и договорите за издавање на концесии на јавни добра или склучување на јавно-приватно партнерство, не фрлаат сомнеж дека постои фаворизирање или привилегирана позиција на одредени поединци или интересни групи
5. Се применуваат јасно воспоставени механизми за ревизија и внатрешна контрола при спроведување на финансиските постапките;
6. Постои ефективна внатрешна комуникација и сите вработени во општината водат сметка да работат согласно правилата и процедурите за солидно финансиско работење.
7. Процедурите и постигнатите резултати се ревидираат и унапредуваат со цел да се минимизираат можностите за неправилности при спроведување постапки кои имаат финансиски импликации (пр. јавни набавки, јавен долг, концесии, јавно-приватно партнерство, финансирање на граѓански организации, спортски клубови, културни манифестации и сл.);

ГРАЃАНСКО УЧЕСТВО

1. Општината се консутира со граѓаните во процесот на донесување буџетски одлуки;
2. Општината овозможува граѓаните да бидат добро информирани и да добиваат повратни информации за буџетот на општината;
3. Постојат можности за граѓаните да учествуваат во планирањето и креирањето на општинскиот буџет;
4. Општината користи различни механизми за поттикнување и вклучување на граѓаните во процесот на донесување одлуки кои имаат буџетска импликација;
5. Државните службеници се добро информирани за буџетските локални политики и водат сметка навремено да овозможат вклученост на јавноста и консултации за општинските финансиски планови.
6. На локално ниво изградени се силни партнериства со локалните чинители (невладини организации и граѓански сектор во поширока смисла, приватен сектор и останатите чинители) кои овозможуваат трајна соработка.
7. Локалното население и засегнатите локални чинители редовно се консултираат при одлучувањето и дефинирање на локалните политики.

ПРИРАЧНИК ЗА ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

ЗА АВТОРИТЕ НА ПРИРАЧНИКОТ

Александар Колекески докторирал јавна администрација и ангажиран е како постар истражувач/аналитичар во Македонскиот центар за европско образование (МЦЕО). Неговиот истражувачки интерес ги вклучува институционалните промени и европската интеграција. Раководел и координирал повеќе меѓународни проекти, а има и едногодишен студиски престој на Универзитетот на Северна Аризона во Флагстаф во САД како Фулбрајт истражувач.

Активно учествува во граѓанскиот сектор. Член е на Транспарентност Македонија. Има изготвено повеќе анализи за добро владеење и за користење на европски финансиски инструменти, има одржано повеќе предавања и обуки во земјата и странство. Автор е на бројни написи и анализи.,

Зоран Златковски е професор по Бизнис и претприемништво.

Автор е на седум учебници објавени од МОН на Р. Македонија, од областа на бизнисот и претприемништвото.

Бил тим лидер и координатор на бројни меѓународни проекти и проекти на национално ниво финансиирани од европски фондови (ИПА, Еразмус, УСАИД и др.) од областа на образованието и обуката на наставници и ученици.

Член е на работни тимови за изработка на наставни материјали, наставни планови за предмети од економска, правна и трговска струка.

Консултант, надворешен соработник и ментор на Центарот за стручно образование, Бирото за развој на образованието и Министерството за обеазование.

Transparenca Maqedoni

TRANSPARENCA E BUXHETEVE TË KOMUNAVE

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

Citizens for change!

Цивика мобилитас е проект на Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ), кој го спроведуваат НИРАС, МЦМС и СИПУ. Мислењата кои се овде изразени не нужно ги одразуваат ставовите на Цивика мобилитас, СДЦ или пак спроведувачките организации.

Transparenca e buxheteve të komunave
Doracak për organizatat qytetare

Botues:

Transparenca Maqedoni

Për botuesin:

Ana Janevska Deleva, drejtor ekzekutiv

Autorë:

Aleksandar Kolekeski

Zoran Zllatkoski

Lektura:

Paraqitja artistike dhe grafike:

Aleksandar Tosevski

Shtypur në:

Tirazhi:

500 kopje

Tirazh jokomercial / falas

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

Përbajtja

A. Në përgjithësi për buxhetin. 9

Si të kuptohet më lehtë buxheti i komunës?	9
Cilat janë burimet e financimit të komunës?	10
Si duket buxheti i komunës?	11
Çfarë disponon komuna?	13
Shembull: Plan i buxhetit	13

B. Struktura e të hyrave të buxhetit të komunës 14

Tatimet janë të ardhurat kryesore të komunave	14
Të ardhurat nga tatimi mbi pronën	15
Të ardhura nga shitja e pasurive të patundshme	16
Të ardhura nga trashëgimia dhe dhuratat	16
Të ardhura nga tatimi mbi të ardhurat personale	16
Të ardhura nga donacionet	17
Të ardhura nga vetë-kontributi	17
Dotacione (grante) nga buxheti i Republikës së Maqedonisë	17
Shembull: Pasqyrë e bilancit të të hyrave	18

C. Struktura e shpenzimeve të buxhetit të komunës 19

Shpenzime të komunës	19
Paga dhe kontribute nga paga	20
Mallra dhe shërbime	20
Shpenzime kapitale	20
Shembull: Pasqyrë e bilancit të shpenzimeve	21
Subvencione dhe transfere	22

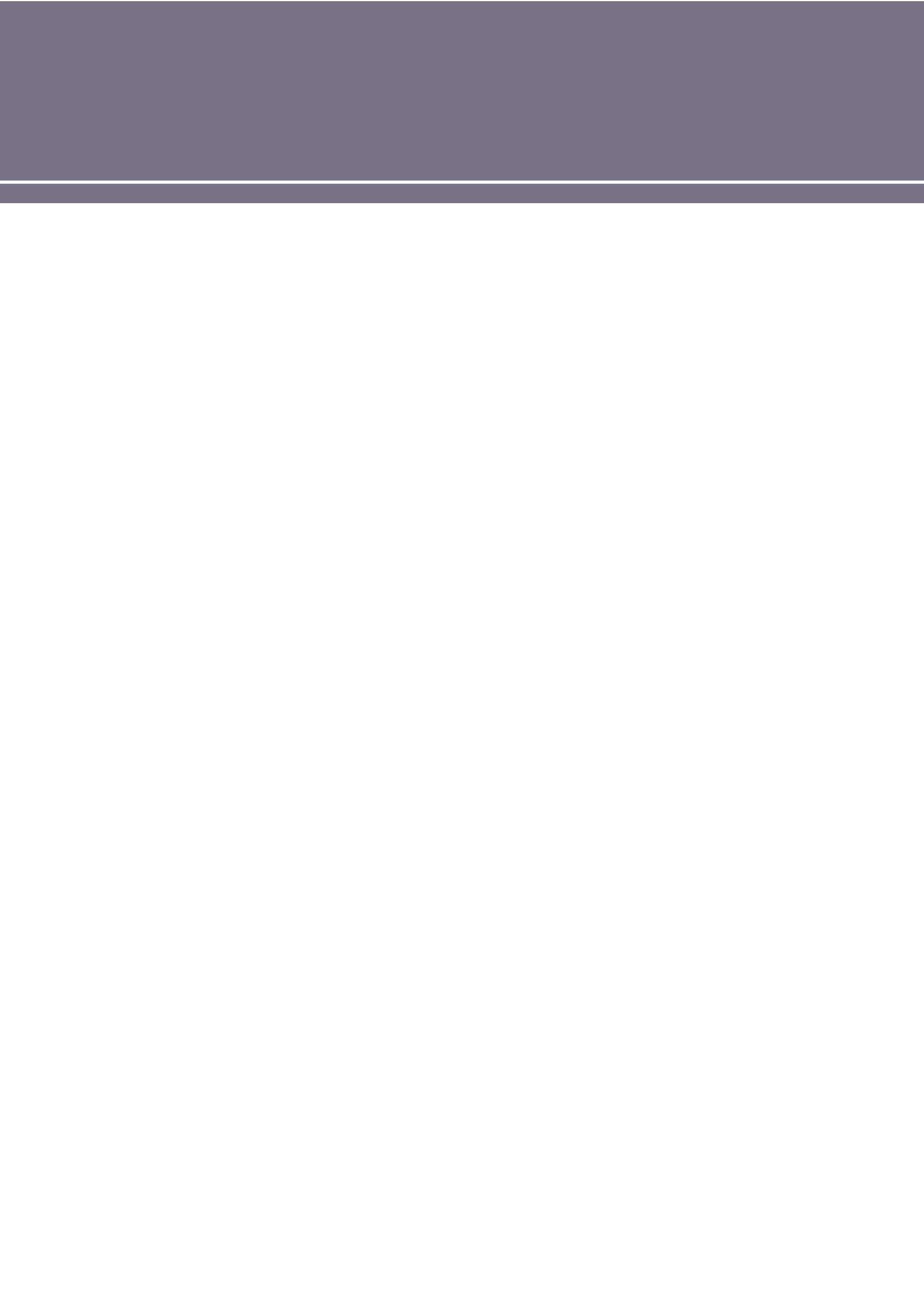
Ç. Deficiti/suficieti në buxhetin e komunës 22

Ç'është deficiti, dhe ç'është suficieti në buxhet?	22
A është deficiti gjithmonë sinjal i keq?	22

D. Transparenca e buxhetit të komunës 23

Transparenca (hapja) e buxhetit komunal	23
Informimi i publikut	24
Si të zbulohet se sa janë të hyrat dhe shpenzimet e komunës?	24
Llogaria vjetore	25
Shembull: Pasqyrë e të hyrave dhe shpenzimeve të planifikuara dhe të realizuara	26
Si të përfshihen qytetarët në buxhetim?	27
Çfarë mund të bëjnë qytetarët?	27
Konkluzione	28

Për autorët e këtij doracaku 31

PËRMBLEDHJE

Transparenca Maqedoni (TM) është organizatë qytetare jofitimprurëse, watchdog e cila jep kontribut për zhvillimin institucional të mekanizmave parandalues dhe kontrollues të drejtuar kah koncepti i qeverisjes së mirë, sundimit të ligjit dhe forcimit të sjelljeve transparente, të përgjegjshme dhe llogaridhënëse të mbajtësve të pushtetit në Republikën e Maqedonisë. Aktivitete të tillë të saj TM i realizon, para së gjithash, me metodat e monitorimit të rregullt dhe reagim publik për gjendjen në shoqëri në fushën e veprimit të saj.

Procesi i decentralizimit i cili ende po zbatohet në vendin tonë bëri që një pjesë e mirë e të mirave materiale publike të sigurohen nga njësítë e vetëqeverisjes lokale (NjVL), dhe gjithashtu dhe kompetencat e tyre në mbledhjen e të ardhurave dhe për realizimin e tyre janë gjithnjë e më të mëdha.

Me qëllim që të mirat materiale në njësítë lokale të realizohen në mënyrë sa më efikase, duhet që të përbushen dy kushte: qytetarët të kenë njohuri të mira për buxhetet lokale (planet për shpenzime dhe për sigurimin e të mirave materiale në nivel lokal) dhe ata të marrin pjesë në procesin buxhetor.

Transparenca dhe qasja në informatat për të hyrat dhe shpenzimet e buxheteve lokale (dokumente), si dhe llogaridhënia e pushtetit vendor për aktivitetet dhe procedurat e tij janë të një rëndësie vendimtare për qytetarët. Duke i pasur parasysh njohuritë e kufizuara të qytetarëve për procesin buxhetor, dhe shpesh edhe mungesa e qasjes në informata/dokumente të caktuara që kanë të bëjnë me ta, është e nevojshme që të gjenden mënyra të reja përmirësimin e inkuadrimit të të gjithë palëve të interesuara

Reflektim i shkallës së demokratizimit të një shoqërie është aftësia e shtetit të mundësojë zbatim të vazhdueshëm të sundimit të ligjit dhe të parimeve të qeverisjes së mirë. Edhe pse dispozitat kushtetuese, ligjet dhe një numër i dokumenteve të ratifikuara ndërkombëtare tregojnë se ekziston një kornizë e drejtë ligjore, problemi kryesor në Republikën e Maqedonisë janë përputhshëmëria dhe zbatimi kontradiktor.

Organizatat qytetare kanë një rol të rëndësishëm në inkurajimin e qytetarëve, por dhe të faktorëve të tjerë që ta ndjekin funksionimin e institucioneve shtetërore dhe t'i shfrytëzojnë instrumentet dhe mekanizmat që i kanë në dispozicion (madje të krijojnë dhe të reja) që të kërkojnë llogari dhe transparencë më të madhe nga institucionet.

Doracaku ka për qëllim që të shërbejë si resurs që do t'ju mundësojë organizatave qytetare vende që ta kuptojnë më qartë transparencën buxhetore si një element kyç përritjen e llogaridhënieve nga ana e krijuesve të politikave dhe të përmirësimit të politikave buxhetore.

Transparenca buxhetore e lehtëson qasjen e qytetarëve tek informatat për të hyrat dhe shpenzimet e pushtetarëve në nivel qendror dhe lokal, dhe meqenëse buxhetet janë dokumente kryesore në të cilat janë shënuar priorititet e pushtetarëve në raport me politikat, qasja më e lehtë e qytetarëve në to është parakusht për pjesëmarrje publike në ndarjen e mjeteve publike.

Nëpërmjet krijimit të informacioneve të reja dhe të mjetave të disponueshme për promovimin e transparencës së buxhetit, u mundësohet përfaqësuesve të organizatave qytetare të kryejnë monitorim, analizë, debat dhe përfaqësim të transparencës dhe llogaridhënieve së komunave në të cilat ata veprojnë.

Me informatat dhe argumentet e reja të marra, organizatat qytetare mund ta rrisin kontributin e tyre nëpërmjet pjesëmarrjes në platformat tematike dhe rrjetet ekzistuese në nivel kombëtar.

PSE ńSHTË I NEVOJSHËM KY UDHËZUES?

Qëllimi i këtij Doracaku është që në mënyrë sa më të thjeshtë dhe më të qasshme të shpjegohen aspektet themelore të buxhetit të çdo njësie të vetëqeverisjes lokale – komune, mënyrë që krijon supozime se qytetarët mund të përfshihen në procesin e buxhetimit në nivel lokal.

Qëllimi i këtij Doracaku është ndërtimi i kapacitetave për transparencë dhe llogaridhënie në nivel lokal tek organizatat qytetare, aktivistët dhe qytetarët, implementimi i aktiviteteve lokale të cilat karakterizohen nga transparenca, si dhe shumëfishimi i njojurive dhe shkathtësive për rritje të transparencës në nivel lokal.

Nëpërmjet indeksit për transparencë lokale, i cili është pjesë e këtij Doracaku, mundësohet vlerësimi dhe përcaktimi i transparencës fiskale në nivel lokal nga ana e organizatave qytetare lokale (OQ) me qëllim që të rriten njojuritë e qytetarëve si dhe të rritet përgjegjshmëria e autoriteteve vendore.

Nëpërmjet shfrytëzimit të mjetave të tilla krijojen kushte paraprake shtesë për komunat dhe organizatat qytetare që të gjejnë mënyra për funksionim të brendshëm më të suksesshëm dhe për përfshirjen e tyre në procesin e marrjes së vendimeve të rëndësishme për vetë komunat, me qëllim që të krijojen mënyra të qëndrueshme për të kontribuar në formimin e lidhjeve më të forta midis qytetarëve dhe komuniteteve të tyre.

Çdo komunë ka buxhet relativisht të madh në varësi të numrit të popullsisë dhe numrit të subjekteve ekonomike, si dhe të vëllimit të punëve të cilat i kryen komuna. Nga ky aspekt buxheti ka ndikim mbi jetën dhe punën e qytetarëve. Prandaj në interesin Tuaj është që të kihet informacion mbi mënyrën e shpërndarjes dhe të shpenzimit të mjetave buxhetore.

Në rastin e komunës, më shumë ose më pak, qytetarët interesohen për arsimin dhe mbrojtjen sociale, për sigurinë dhe rendin publik, për mbrojtjen e mjedisit rrethues, transportin publik, sportin etj. Me fjalë të tjera, Doracaku do të na ndihmojë që t'u përgjigjemi sa më mirë këtyre dhe pyetjeve të tjera të qytetarëve.

Që qytetarët të kenë mundësi të marrin pjesë në vendimmarrje për sigurimin dhe shpenzimin e mjetave të komunës, janë të nevojshme informacione të mjaftueshme dhe njojje e buxhetit dhe të procesit të buxhetimit. Procesi i buxhetimit është i gjatë dhe kompleks, kurse dokumentet buxhetore janë të shumta dhe plot me koncepte specifike, të klasifikuara dhe me numra. Por edhe krahas tyre, sigurisht, mund të shpjegohet në këtë Doracak të shkurtër.

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

Prandaj, me qëllim që të mirat materiale në njësitë vendore të realizohen në mënyrë sa më efikase, duhet të përmbushen dy kushte: qytetarët t'i njohin mirë buxhetet lokale (planet për shpenzimin dhe sigurimin e të mirave publike në nivele lokale) dhe ata të marrin pjesë aktive në procesin e buxhetimit. Kjo nga njëra anë është e lidhur direkt me transparencën dhe qasjen në informata për të hyrat dhe shpenzimet buxhetore lokale (dokumentet), kurse nga ana tjetër, ndikon indirekt në përgjegjshmérinë e autoriteteve lokale për aktivitetet dhe veprimet e tyre.

Nëpërmjet këtij Doracaku do t'u mundësohet qytetarëve që ta kuptojnë transparencën buxhetore, si element kyç për rritje të përgjegjshmërisë nga ana e krijuesve të politikave dhe përmirësim të politikave buxhetore.

Transparenca buxhetore e lehtëson qasjen e qytetarëve në informacionet për të hyrat dhe shpenzimet e pushtetarëve në nivel qendror dhe lokal, dhe meqenëse buxhetet janë dokumentet kryesore në të cilat jepen prioritetet e autoriteteve në raport me politikat, për një qasje më të lehtë të qytetarëve mbi to është parakusht pjesëmarrja publike në shpërndarjen e fondeve publike.

TERMINOLOGJI

Terma të caktuara të përdorur në këtë doracak, kanë kuptimet e mëposhtme:

Komuna është njësi e vetëqeverisjes lokale, si bashkësi e banorëve të një zone të caktuar, të përcaktuar me ligj, e cila nëpërmjet organeve të veta, administratës dhe shërbimeve të organizuara publike, mundëson ushtrimin e kompetencave të përcaktuara me ligj.

Buxheti është plani vjetor i financimit të kompetencave të komunës, i cili përbëhet nga vlerësimi vjetor i të hyrave sipas burimeve dhe i shpenzimeve sipas qëllimit.

Burime vetjake të të hyrave janë: tatimet lokale, taksat lokale dhe kompensimet lokale, të ardhura nga pronësia e komunës, vetë-kontributi, gjobat, donacionet dhe të ardhura të tjera të përcaktuara me ligj.

Shfrytëzues të buxhetit të komunës janë organe të komunës dhe shërbime publike të themeluara nga komuna.

Tatim lokal është tatim për të cilin komuna e përcakton lartësinë e shkallës brenda kornizave të përcaktuara me ligj.

Taksë lokale është kompensim në para për shërbimet dhe të drejtat që organet e komunës ua japid personave juridik e fizik, lartësinë e së cilës e përcakton komuna brenda kornizave të përcaktuara me ligj.

Të ardhurat nga tatimi mbi vlerën e shtuar shtuar janë pjesë e të hyrave nga tatimi mbi vlerën e shtuar që shpërndahet nëpër komuna.

Dotacione të destinuara destinuara janë grante të destinuara për financimin e aktiviteteve konkrete.

Dotacioni kapital është grant i destinuar për financimin e projekteve të komunës për investime kapitale.

Të ardhurat nga pronësia e komunës janë të ardhura nga e drejta e pronësisë mbi pronën, mjetet dhe të drejtat financiare.

CILAT JANË KOMPETENCAT E KOMUNAVE?

Komuna është përgjegjëse dhe në të njëjtën kohë e obliguar që t'i financojë gjërat e mëposhtme¹:

- ▶ Të kryejë planifikim urbanistik;
- ▶ Të kujdeset për mbrojtje të mjedisit dhe të natyrës;
- ▶ Ta planifikojë zhvillimin ekonomik lokal;
- ▶ T'i drejtojë veprimtaritë komunale;
- ▶ Të japë mbëshqetje financiare për institucionet dhe projektet kulturore;
- ▶ Ta zhvillojë sportin masiv dhe aktivitetet rekreative, si dhe të bëjë organizimin e aktiviteteve dhe manifestimeve sportive;
- ▶ Ta promovojë mbrojtjen sociale dhe mbrojtjen e;
- ▶ T'i themelojë, financojë dhe administrojë shkollat fillore dhe ato të mesme;
- ▶ Të kujdeset për financimin dhe menaxhimin e rrjetit të institacioneve të shëndetit publik dhe të objekteve të mbrojtjes shëndetësore primare;
- ▶ Të kryejë përgatitjet dhe të ndërmarrë masa për mbrojtje dhe shpëtim të qytetarëve dhe të të mirave materiale nga shkatërrimet e luftërave, fatkeqësive natyrore dhe të fatkeqësive të tjera, si dhe nga pasojat e shkaktuara prej tyre;
- ▶ Të sigurojë mbrojtje kundër zjarrit, të cilën e kryejnë njësitë zjarrfikëse territoriale.

¹ Burimi: Ligji për njësitë e vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

A. NË PËRGJITHËSI PËR BUXHETIN

Si të kuptohet më lehtë buxheti i komunës?

Që të kuptohet më lehtë buxheti i komunës, më mirë është që të marrim shembullin e buxhetit të një familjeje. Pra, çdo familje ka dëshira dhe nevoja të ndryshme. Për përbushjen e tyre duhen para. Të ardhurat e veta familja i siguron nëpërmjet pagave të anëtarëve të saj, pensioneve, pagesave të qirave mbi baza të ndryshme, marrjes së kamatave nga paratë e depozituara në bankë, dividendi nga aksionet, dhurata etj.

Nga ana tjetër, familja duhet t'i sigurojë kushtet e domosdoshme për një jetë normale, nëpërmjet shpenzimit të parave. Këto shpenzime janë të lidhura me sigurimin e ushqimit, veshmbathjes, higjienës etj. Më tej, shpenzime të cilat kanë të bëjnë me sigurimin e kushteve për banim, siç janë shpenzimet për energjinë elektrike të konsumuar, ujë, ngrohje etj.

Por, duke pasur parasysh faktin se dëshirat dhe nevojat janë gjithmonë më të mëdha se mundësitet financiare të familjes, imponohet nevoja e harmonizimit të vazhdueshëm ndërmjet të ardhurave dhe shpenzimeve. Kjo bëhet me qëllim që të përbushen sa më shumë dëshira dhe nevoja me fondet e disponueshme, dhe në këtë mënyrë të sigurohet një jetesë më cilësore ose standard jetese.

Koordinimi i dëshirave dhe nevojave nga njëra anë, me mundësitet nga ana tjetër bëhet me planifikim të rregullt të të ardhurave dhe shpenzimeve.

Planifikimi i buxhetit të familjes fillon me përcaktimin e të ardhurave dhe shpenzimeve që priten të realizohen gjatë vitit të ardhshëm. Për shembull, nëse shuma që fitohet është e mjartueshme për ushqim, veshmbathje dhe kostot e shërbimeve komunale, familja mund që në të ardhmen të planifikojë të blejë pajisje shtëpiake ose mobilje të reja. Në një rast tjetër, nëse shfaqen shpenzime të planifikuara të përmasave të mëdha, si për shembull defekt i instalimeve elektrike, atëherë furnizimet e planifikuara për pajisjen shtëpiake do të shtyhet për muajin e ardhshëm. Gjithashtu, të ardhurat dhe shpenzimet mund të përputhen gjatë një periudhe më të gjatë për furnizimin me një mall me vlerë më të madhe për të cilin huazohet në bankë, për shembull, gjatë blerjes së makinës me kredi. Një pjesë e të ardhurave do të përdoren për servisimin e anuitetit për kreditin e marrë.

**BUXHETI I KOMUNËS MUND TË
KUPTOHET MË LEHTË NËSE E
KRAHASOJMË ME BUXTETIN E NJË
FAMILJEJE**

**Ç'ËSHTË BUXTETI I KOMUNËS?
BUXTETI I KOMUNËS ËSHTË PLAN I TË
GJITHA TË HYRAVE DHE SHPENZIMEVE
QË I REALIZON KOMUNA NË NJË PERI-
UDHË TË CAKTUAR, MË SHPESH
BRENDA NJË VITI KALENDARIK.**

**PLANIFIKIMI I BUXTETIT TË FAMILJES
FILLON ME PËRCAKTIMIN E TË
ARDHURAVE DHE TË SHPENZIMEVE
QË PRITEN TË REALIZOHEN GJATË
MUAJIT TË ARDHSHËM**

E gjithë kjo vlen dhe për financimin e çdo komune në Republikën e Maqedonisë, gjë që rregullohet me miratimin e ligjit për buxhet. Planifikimi i buxhetit të komunës për vitin e ardhshëm fillon në fund të vtitit në vazhdim. Në plan planifikohen të gjitha të hyrat nga mbledhja e tatimeve dhe taksave, dhe nga ana tjetër planifikohen të gjitha shpenzimet të cilat duhen të realizohen gjatë vtitit të ardhshëm, me qëllim që të plotësohen nevojat e komunitetit.

**SI FAMILJA, ASHTU EDHE KOMUNA
BËN PLANIFIKIM TË RREGULLT TË TË
HYRAVE DHE SHPENZIMEVE VETJAKE
PËR ÇDO VIT, ME QËLLIM QË TË
VENDOSË "KONTROLL FINANCIAR"
MBI MJETET TË CILAT I KA NË
DISPOZICION.**

Komuna është një sistem shumë i ndërlikuar, prandaj buxheti i saj është shumë më i komplikuar se buxheti i një familjeje. Komuna ka të hyra të shumëlojshme, të rregulluara me ligj në nivel kombëtar dhe një numër të madh kompetencash të cilat duhet t'i plotësojë që ta përmirësojë mënyrën e jetesës të qytetarëve të saj

CILAT JANË BURIMET E FINANCIMIT TË KOMUNËS?

Në pajtim me politikën ekonomike të shtetit, komuna financohet nga burime vetjake dhe burime të tjera të financimit².

A. Burime vetjake të të hyrave të komunës janë:

1) Tatimet lokale të përcaktuara me ligj:

- tatimi mbi pronën;
- tatimi mbi trashëgiminë dhe dhuratat i përcaktuar me ligj;
- tatimi mbi shitjen e pasurive të patundshme;
- tatime të tjera lokale të përcaktuara me ligj.

2) Taksa lokale të përcaktuara me ligj:

- taksa komunale;
- taksa administrative dhe
- taksa të tjera të përcaktuara me ligj.

3) Kontribute lokale të përcaktuara me ligj:

- kontribut për rregullim të tokës ndërtimore;
- kontribut për veprimtari komunale;
- kontribut për plane hapësinore e urbanistike dhe
- kontribute të tjera lokale të përcaktuara me ligj.

4) Të ardhura nga pronësia:

- të ardhura nga qiratë;
- të ardhura nga kamatat;

² Burimi: Ligji për financim të njësive të vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë 2004

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

- të ardhura nga shitja e pronës, me shitjen e së cilës nuk cenohen funksionet dhe kompetencat publike të komunave.
- 5) Të ardhura nga donacionet
- 6) Të ardhura nga gjoba të përcaktuara me ligj
- 7) Të ardhura nga vetë-kontributi
- 8) Të ardhura të tjera të përcaktuara me ligj.

B. Burime të tjera të të hyrave të komunës janë:

- kredi nga bankat vendase dhe të huaja;
- dotacione nga shteti dhe
- burime të tjera të hyrjeve.

SI DUKET BUXHETI I KOMUNËS?

Buxheti i komunës përbëhet nga pjesa e përgjithshme dhe nga pjesa e veçantë³.

Pjesa e përgjithshme përmban:

- bilanc të konsoliduar të të hyrave dhe shpenzimeve;
- klasifikim funksional të shpenzimeve;
- bilanc të të hyrave dhe shpenzimeve operative- rrjedhëse;
- bilanc të të hyrave dhe shpenzimeve kapitale.

Në pjesën e veçantë të buxhetit paraqiten shpenzimet sipas klasifikimit të përcaktuar nga ministri i financave, të grupuara sipas shfrytëzuesve dhe programeve.

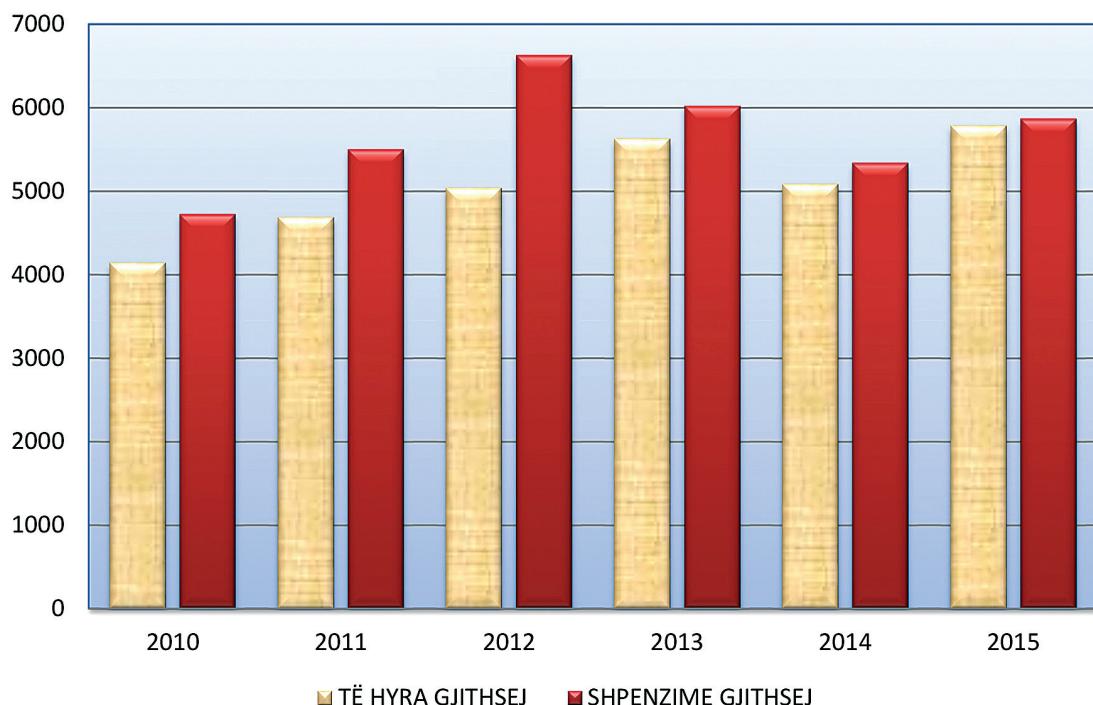
---

³ Burimi: Ligji për financim të njësive të vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë 2004.

Figura nr. 1- Buxheti i komunës⁴

Struktura e buxhetit është shumë e thjeshtë. Në anën e të hyrave tregohen të gjitha mjetet e mbledhura, kurse në anën e shpenzimeve tregohen të gjitha mjetet e shpenzuara për furnizim me mallra dhe shërbime gjatë një viti.

**Figura nr. 2- Të hyrat dhe shpenzimet e përgjithshme të Qytetit të Shkupit për periudhën 2010-2015
(shprehur në 000.000)⁵**

⁴ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

⁵ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

Nga grafiku mund të arrijmë në përfundimin se Qyteti i Shkupit ka vazhdimisht buxhet të pa balancuar gjatë gjashtë viteve të fundit në të cilat niveli mesatar i të hyrave është 5.205.000.000 denarë, kurse niveli mesatar i shpenzimeve është 5.680.000.000 denarë.

ÇFARË DISPONON KOMUNA?

Komuna disponon mjete jofinanciare dhe mjete financiare.

Mjete jofinanciare mund të janë a) prodhuese, siç janë: ndërtesat, objektet, pajisjet, materialet dhe b) joprodhuese, siç janë për shembull të drejtat, patentat, licencat etj.

Mjete financiare të komunës janë: paratë, depozitat, obligacionet, kreditë etj.

Ç'ËSHTË VITI FISKAL APO BUXHETOR?

VITI FISKAL OSE FINANCIAR ËSHTË PERIUDHA PREJ DYMBËDHJETË MUAJSH PËR TË CILËN JANË PLANIFIKUAR TË GJITHA TË HYRAT DHE SHPENZIMET. NË REPUBLIKËN E MAQEDONISË, VITI FISKAL APO BUXHETOR KORRESPONDON ME VITIN KALENDARIK I CILI ZGJAT NGA 1 JANARI - 31 DHJETOR.

SHEMBULL:

BUXHETI *i Qytetit të Shkupit për vitin 2016⁶*

I. Pjesa e përgjithshme

Neni 1

Buxheti i Qytetit të Shkupit për vitin 2016 përbëhet nga:

I. Të ardhura të gjithsej	6.651.736.000
- të ardhura tatimore	1.897.700.000
- të ardhura jotatimore	465.636.000
- të ardhura kapitale	1.669.480.000
- të ardhura nga dotacionet	1.452.300.000
- transferime	1.062.000.000
- të ardhura nga donacionet	104.620.000

⁶ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

II. Shpenzime gjithsej	6.751.736.000
- qëllime të përcaktuara	6.738.736.000
- rezerva	13.000.000
III. Deficiti	100.000.000
Hyrje	240.000.000
- derdhje vendase	232.500.000
- derdhje nga kredi nga jashtë	7.500.000
Dalje	140.000.000
- pagim i kryegjësë	140.000.000

Член 2

Të hyrat në Buxhet sipas llojit të tē ardhurave janë përcaktuar në bilancin e tē hyrave, kurse shpenzimet sipas qëllimeve themelore janë përcaktuar në bilancin e shpenzimeve si vijon:

B. STRUKTURA E TË HYRAVE NË BUXHETIN E KOMUNËS

TATIMET JANË TË ARDHURAT KRYESORE TË KOMUNAVE!

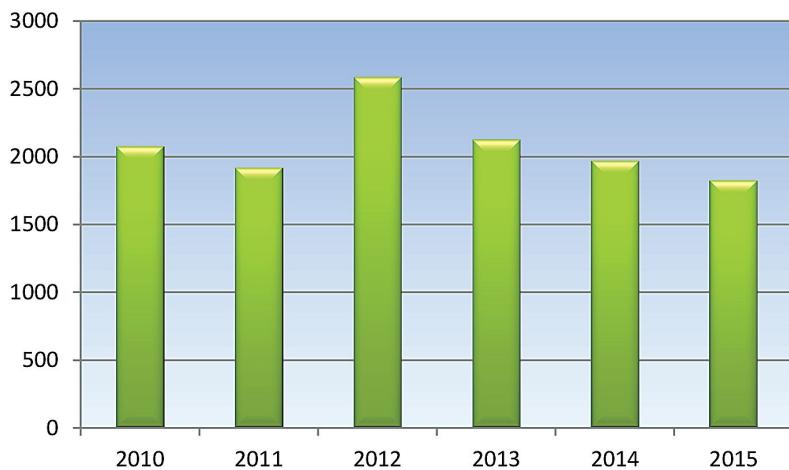
Një e katërtë e tē hyrave të përgjithshme të çdo komune përbëhet nga tatimet. Grupi i dytë sipas rëndësisë janë tē ardhurat nga tarifat, taksat dhe tē ardhura shtesë, si dhe tē ardhurat nga pronësia, kurse grupi i tretë janë tē ardhurat nga dotacionet e organeve më tē larta qeveritare dhe mjetet e mbledhura nga kontributet.

Të ardhurat nga tatimet përbëhen nga tatimi mbi pronën, tatimi mbi dhuratat dhe trashëgimitë dhe tatimi mbi shitjen e patundshmërive. Këto tatime kontribuojnë në strukturën e përgjithshme tatimore të komunës në masën 80 – 90 %. Në grafikun nr. 2 është paraqitur dinamika e tatimeve të planifikuara për periudhën 2010 – 2015 të komunës Qyteti i Shkupit.

C'JANË TË HYRAT E KOMUNËS?

TË HYRAT E KOMUNËS JANË SHUMA E PËRGJITHSHME E FONDEVE TË CILAT I MBLEDH KOMUNA NËPËRMJET TATIMEVE, KONTRIBUTEVE, DOTACIONEVE, DONACIONEVE ETJ.

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

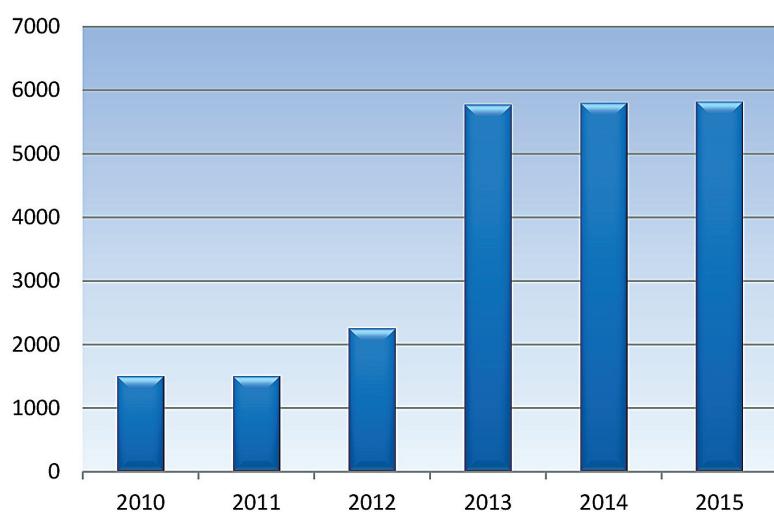

Figura nr. 3 – Të ardhurat tatimore të qytetit të Shkupit për periudhën 2010-2015 (të shprehura në 000.000)⁷

Nga grafiku mund të shihet se të ardhurat tatimore të planifikuara të Komunës Qyteti i Shkupit, tre vitet e fundit shënojnë një rënie të vazhdueshme si rezultat i masave joefikase për arkëtim dhe politikës së butë ndëshkimore të autoriteteve komunale. Ky zvogëlim i arkëtimeve të planifikuara të tatimeve po ashtu mund të jetë rezultat i politikës sociale, e cila ka për qëllim lehtësimin e obligimeve për detyrimet monetare të familjeve dhe qytetarëve me rrezik social.

TË ARDHURA NGA TATIMI MBI PRONËN

Një nga të ardhurat më të rëndësishme të komunës është tatimi mbi pronën. Çdo komunë arkëton nga banorët e saj tatim mbi pronën. Bazë për përllogaritjen e tatimit mbi pronën është vlera në treg e pronës të cilën e posedojnë qytetarët në territorin e një komune të caktuar. Tatimi mbi pronën paguhet çdo vit.

Figura nr. 4 – Tatimi mbi pronën i planifikuar nga Qyteti i Shkupit për periudhën 2010-2015 (i shprehur në 000.000)⁸

⁷ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

⁸ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

TË ARDHURA NGA SHITJA E PASURIVE TË PATUNDSHME

Gjatë ndryshimit të pronësisë mbi bazë të shitjes së pronës, komuna ka të drejtë të arkëtojë tatim nga shitja e pasurive të patundshme, si përqindje e vlerës së pronës, të përcaktuar sipas kontratës së shitblerjes (më shpesh 3%)⁹.

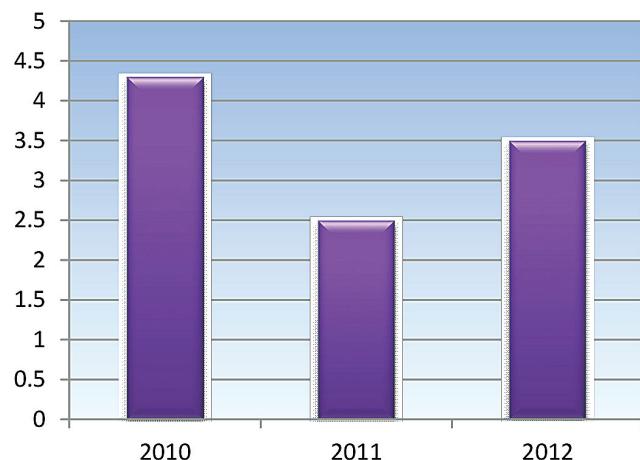

Figura nr. 5 – Dinamika e arkëtimit të planifikuar të tatimit mbi bazë të shitjes së pronës së patundshme gjatë periudhës 2010 – 2013 në komunën Qyteti i Shkupit (në 000.000)¹⁰

TË ARDHURA NGA TRASHËGIMIA DHE DHURATAT

Çdo ndryshim i pronësisë mbi bazë të trashëgimisë dhe të dhuratës është bazë për përllogaritje të tatimit në dobi të komunës. Baza tatile është vlera e përcaktuar e pronës në varësi të kategorisë së saj dhe të vlerës në treg.

TË ARDHURA NGA TATIMI MBI TË ARDHURAT PERSONALE

Komunat gjenerojnë të ardhura nga tatimi mbi të ardhurat personale të arkëtuara gjatë vitit në vazhdim. Ato shpërndahen nëpër komuna si vijon¹¹:

1. 3,0% të tatimit mbi të ardhurat personale nga të ardhurat personale nga pagat
2. nga personat fizik të arkëtuar në komunën ku ata janë regjistruar me qëndrim dhe vendbanim të përhershëm.
3. 100% e tatimit mbi të ardhurat personale nga personat fizik të cilat merren me zejtari.

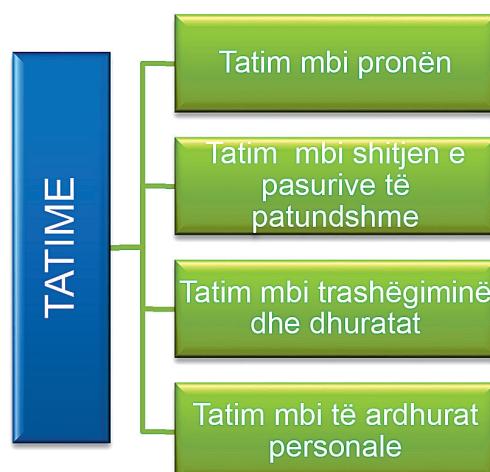

Figura nr. 6 – Struktura e tatimeve të komunës

⁹ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

¹⁰ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

¹¹ Burimi: Ligji për financim të njësive të vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë 2004

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

TË ARDHURA NGA DONACIONET

Donacionet në mjete financiare përfaqësojnë të ardhura të buxhetit të komunës. Qëllimi dhe mënyra e shfrytëzimit të donacioneve rregullohet me marrëveshje midis donatorit dhe kryetarit të komunës, për çka paraprakisht jep pëlqim Këshilli i komunës.

TË ARDHURA NGA VETË-KONTRIBUTI

Për plotësimin e nevojave të caktuara të qytetarëve, komuna mund të vendosë për vetë-kontribut nëpërmjet referendumit. Me vendim të Këshillit të komunës përcaktohet qëllimi, sfera, koha për të cilën vendoset vetë-kontributi, vlera e përgjithshme e mjeteve të cilat mblidhen, obligacionet për vetë-kontribut, personat që përjashtohen nga pagimi i vetë-kontributit, shuma e vetë-kontributit (baza dhe shkalla), mënyra e përllogaritjes, kryerja e mbikëqyrjes nga ana e qytetarëve për përdorimin e duhur të mjeteve dhe çështje të tjera.

DOTACIONE (GRANTE) NGA BUXHETI I REPUBLIKËS SË MAQEDONISË DHE NGA BUXHETET E FONDEVE

Me dotacione nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë dhe nga buxhetet e fondeve sigurohen të ardhura shtesë në buxhetin e komunës për financimin e kompetencave të saj të përcaktuara me ligj¹².

Nga Buxheti i Republikës së Maqedonisë dhe nga buxhetet e fondeve shpërndahen llojet e mëposhtme të dotacioneve:

- të ardhura nga tatimi mbi vlerën e shtuar;
- dotacione të përcaktuara;
- dotacione kapitale;
- bllok dotacione dhe
- dotacione për kompetenca të deleguara.

---

¹² Burimi: Ligji për financim të njësive të vetëqeverisjes lokale në Republikën e Maqedonisë 2004

SHEMBULL: Pasqyrë e bilancit të tē hyrave përi 2016 në planin e buxhetit të Qytetit të Shkupit sipas zërave¹³

Kategoria Zëri	Përkrimi	2014 Logaria përfundimtare	Buxheti paraprak 2015	Buxhet	Të ardhura nga vetefinancimi	Të ardhura nga donacionet	Të ardhura nga dotacione	Buxheti 2016	Të ardhurat nga kreditë	Gjithsej të hyra
71 Të ardhura tatimore										
711 Tatimi mbi të ardhurat, mbi fitimin dhe fitimet kapitale		3.994.933.588	1.783.700.000	1.897.700.000	0	0	0	0	0	1.897.700.000
713 Tatime mbi pronën specifikë										
717 Tatime mbi shërbimet veprrimtarive		563.000.000	600.000.000	0	0	0	0	0	0	600.000.000
718 Taksat për Shfrytëzim ose leje për kryerjen e dëshmorëve		1.195..700.000	1.270.000.000	0	0	0	0	0	0	1.270.000.000
72 Të ardhura jostatimore dhe të ardhura mbi pronën										
721 Të ardhura sipërmarrëse dëshmorëve		624.912.000	168.636.000	296.000.000	0	0	0	0	0	465.636.000
722 Gjoba dhe taksa gjyqësore		9.000.000	10.000.000	0	0	0	0	0	0	10.000.000
723 Taksa dhe kompensime qeveritare		527.875.000	100.000.000	253.500.000	0	0	0	0	0	353.500.000
724 Shërbime të tjera jo tatimore		1.500.000	2.636.000	0	0	0	0	0	0	2.636.000
725 Të ardhura të tjera jo tatimore										
73 Të ardhura kapitale		1.145.000.000	1.669.480.000	0	0	0	0	0	0	1.669.480.000
731 Shitia e mijteve kapitale		190.000.000	150.480.000	0	0	0	0	0	0	150.480.000
733 Shitia e tralilit dhe investime matiale		955.000.000	1.519.000.000	0	0	0	0	0	0	1.519.000.000
74 Transfere dhe donacione										
741 Transfere nga nivele të tjera të pushtetit		2.209.150.000	1.062.000.000	0	1.452.300.000	104.620.000	0	0	0	2.618.920.000
742 Donacione nga shtetet e huaja		26.070.000	0	0	0	34.500.000	0	0	0	34.500.000
744 Donacione e rrijedhëse		53.005.000	0	0	0	38.500.000	0	0	0	38.500.000
75 Detrime të brendshme		162.000.000	0	0	0	0	0	232.500.000	232.500.000	
751 Detrime të tjera në vend		162.000.000	0	0	0	0	0	232.500.000	232.500.000	
76 Detrime në vendet e huaja për zhvillim		11.000.000	0	0	0	7.500.000	0	7.500.000	7.500.000	

¹³ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

C. STRUKTURA E SHPENZIMEVE TË BUXHETIT TË KOMUNËS

SHPENZIME TË KOMUNËS

Pasi u njojëm me të hyrat, duhet të shpjegojmë se si shpenzohen paratë e buxhetit të komunës. Me qëllim që të shihet se kush, ku dhe për çfarë i ka shpenzuar mjetet e buxhetit të komunës, është e domosdoshme që shpenzimet të grupohen dhe klasifikohen sipas kritereve të caktuara, si për shembull, sipas qëllimit, natyrës ose sipas shfrytëzuesve

të mjeteve të buxhetit. Konkretisht, për funksionim të pandërprerë të komunës, është e nevojshme që fillimisht të sigurohen paga për administratën dhe punonjësit e shërbimeve të tjera. Më tej, të paguhet për shpenzime të ndryshme materiale, si për shembull, mirëmbajtja e ndërtesave të komunave, për pagim të qirave, pagim të shpenzimeve të përgjithshme etj. Komuna shpeshherë e finançon ndërtimin e projekteve kapitale infrastrukturore me interes publik për çka huazon mjete nga bankat. Për këtë arsy, ajo duhet të sigurojë para për pagim të kamatave të kredive të marra. Po ashtu, për inkurajimin e ndërmarrjeve në afirmimin e iniciativës sipërmarrëse, më tej, për dhënien mbështetje të programeve me interes publik, mbrojtjen e qytetarëve më të rrezikuar etj. Një pjesë e mjeteve të buxhetit shkojnë për pagim të subvencioneve, kompensim të dëmit të qytetarëve dhe amvisërive etj

Ç'JANË SHPENZIMET?

SHPENZIMET BUXHETORE TË KOMUNËS JANË HARXHIME TË MJETEVE MONETARE DHE MATERIALE PËR SIGURIMIN E TË MIRAVE MATERIALE DHE TË SHËRBIMEVE TË DOMOSDOSHME PËR TË PLOTËSUAR NEVOJAT E QYTETARËVE DHE NDËRMARRJEVE, QË DALIN NGA KOMPETENCA E SAJ

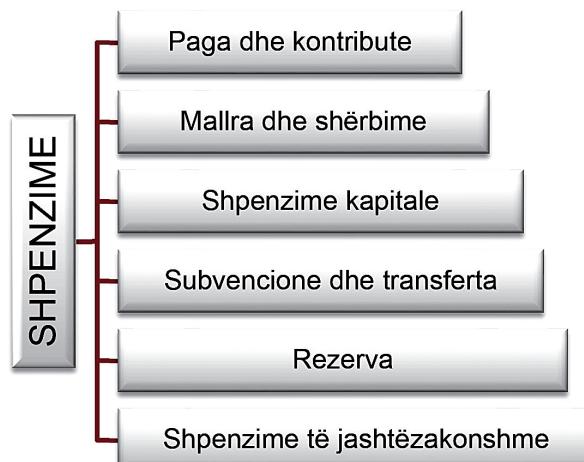

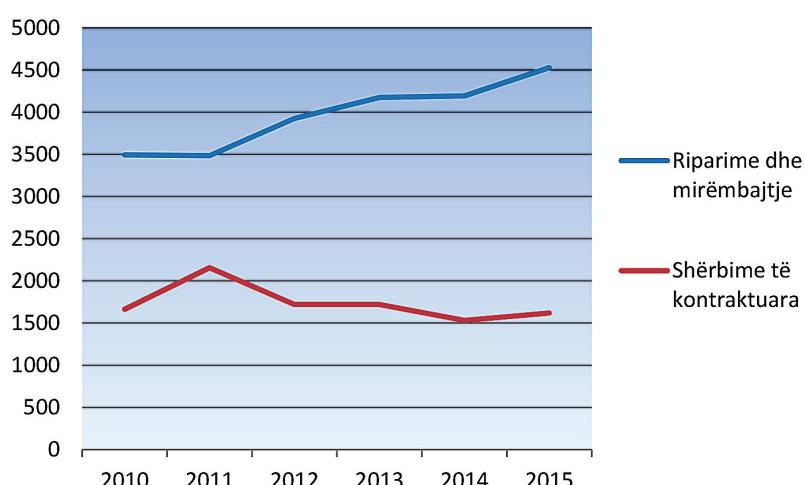
Figura nr. 7 – Struktura e tatimeve të komunës

PAGA DHE KONTRIBUTE NGA PAGA

Pagat dhe kontributet nga paga janë një nga zërat më të mëdhenj të shpenzimeve të buxhetit të komunës. Që t'i realizojë të gjitha aktivitetet e planifikuara, komuna angazhon punonjës në shërbimet e saj administrative dhe teknike. Kuptohet, për angazhimin e tyre komuna cakton fonde, të cilat i planifikon në projektplanin e buxhetit sipas numrit të të punësuarve dhe sistemit të shpërblimeve. Për shembull, Qyteti i Shkupit për vitin 2010 planifikonte të shpenzojë 222.000.000 denarë për paga dhe kontribute, kurse në vitin 2016 kjo shumë u zmadhua në 253.000.000 denarë, që përfaqëson një rritje prej 12 %.

MALLRA DHE SHËRBIME

Pothuajse një të katërtën e shpenzimeve të përgjithshme e përfaqësojnë harxhimet për mallra dhe shërbime, të cilat një komunë duhet t'i marrë në tregun e lirë që t'i realizojë aktivitetet e saj. Kryesisht, ato janë mallra dhe shërbime pér mirëmbajtje rrjedhëse dhe të investimeve, për qira, shërbime komunale, kompjuterë, për blerje mobiljesh, lëndë djegëse, shërbime postare, dhe vetëm një pjesë e vogël pér materiale pér zyra, energji etj.

Figura nr. 8 – Mjete buxhetore të planifikuara pér riparime, mirëmbajtje rrjedhëse dhe shërbime të kontraktuara pér periudhën 2010-2015 të komunës Qyteti i Shkupit (në 000.000)¹⁴

SHPENZIMET KAPITALE

Shpenzimet kapitale kanë të bëjnë me ndërtimin dhe mirëmbajtjen e infrastrukturës, siç janë asfaltimi dhe rehabilitimi i rrugëve, ndërtimi i ujësjellësve, ngritura e impianteve të trajtimit, ndërtimi i parqeve dhe gjelbërimi etj. Këto objekte janë me interes publik, të destinuara pér nevojat e qytarëve të komunës. Për shkak të vëllimit të madh të punëve ndërtimore dhe përdorimit të makinerive, shpenzimet e buxhetit pér këtë qëllim janë të konsiderueshme. Shpenzimet kapitale janë më të vogla në komunat me karakter rural, kurse në komunat urbane ato janë më të mëdha. Konkrektisht, Qyteti i Shkupit vitet e fundit akordon mesatarisht nga 550.000.000 denarë.

¹⁴ Burimi: Të dhëna të publikuara në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

DORACAK

PER ORGANIZATAT QYTETARE

SHEMBULL: Pasqyrë e bilancit të shpenzimeve për 2016 në planin për buxhetin e Qytetit të Shkupit sipas zërave¹⁵

Kategoria Zëri Përshtkimi	Buxheti paraprak		Buxheti 2016	
	Buxheti	Shpenzime nga aktivitetë pavarura	Buxheti	Shpenzime nga donacionet
40 Paga dhe kontribute	1.252.836.000	259.695.000	24.650.000	1.005.670.000
401 Paga themelore	889.074.000	169.040.000	17.990.000	728.380.000
402 Kontribute nga pagat	337.347.000	63.855.000	6.660.000	277.290.000
403 Kontribute	26.415.000	26.800.000	0	0
41 Rezerva dhe shpenzime të padefinuara	14.000.000	13.000.000	0	0
412 Rezervë e përhershme	11.000.000	8.000.000	0	0
413 Rezervë e vazhdueshme	3.000.000	5.000.000	0	0
42 Mallra dhe shërbime	1.667.259.000	1.087.200.000	210.550.000	439.780.000
420 Shpenzime të rrugës dhe ditore komunale	32.274.000	10.296.000	8.400.000	60.520.000
421 Shërbime	335.084.000	175.470.000	26.100.000	147.358.000
423 Materiale dhe inventari i inët	96.304.000	31.650.000	37.950.000	27.450.000
424 Riparime dhe mirëmbajje	534.360.000	499.500.000	25.900.000	30.832.000
....	....	....	....	....
46 Subvencione dhe transferime	345.323.000	379.941.000	8.300.000	6.850.000
....	....	....	....	....
48 Shpenzime kapitale	2.481.344.000	2.863.980.000	52.500.000	0
....	....	....	....	....
			39.100.000	240.000.000
				3.195.580.000
				....

¹⁵ Burimi: Të dhëna të publikuar në ueb faqen e komunës Qyteti i Shkupit

SUBVENCIONE DHE TRANSFERE

Subvencionet janë grante aktuale që i miraton komuna, të cilat kanë si funksion që ta inkurajojnë prodhimin e bizneseve të cilat e realizojnë veprimtarinë në territorin e saj. Gjithashtu, subvencionet mund të shërbejnë për t'i kompensuar humbjet të cilat dalin si rezultat i masave ose kufizimeve ligjore të cilat i miraton komuna. Subvencionet i mbajnë në nivele të ulëta çmimet e mallrave dhe të shërbimeve të caktuara të cilat i ofrojnë ndërmarrjet publike me qëllim që të rritet disponueshmëria e tyre. Si shembull mund të na shërbejë buxheti i planifikuar për vitin 2016 i komunës Qyteti i Shkupit i cili cakton rrith 350.000.000 denarë për subvencione.

Ç. DEFICITI/SUFICITI NË BUXHETIN E KOMUNËS

Ç'ËSHTË DEFICITI DHE Ç'ËSHTË SUFICITI NË BUXHET?

Kur të hyrat janë më të mëdha se shpenzimet atëherë ka tepricë të mjeteve monetare. Kjo gjendje quhet deficit i buxhetit. Por kur të hyrat janë më të vogla se shpenzimet në këtë rast ka mungesë të mjeteve financiare, që njihet si deficit i buxhetit. Mungesën e mjeteve monetare në buxhet komuna duhet ta kompensojë nga burime të tjera financiare, siç janë kreditë nga bankat vendase apo të huaja. Ky aktivitet ka për qëllim që të mos rrezikohen funksionet dhe kompetencat bazë të komunës në plotësimin e nevojave të qytetarëve të saj.

Ç'ËSHTË SUFICITI ?

KUR TË HYRAT JANË MË TË MËDHA SE SHPENZIMET ATËHERË EKZISTON SUFICIT NË BUXTET

Ç'ËSHTË DEFICITI?

KUR TË HYRAT JANË MË TË VOGLA SE SHPENZIMET, NË KËTË RAST EKZISTON DEFICIT NË BUXTET

A ËSHTË DEFICITI GJITHMONË SINJAL I KEQ?

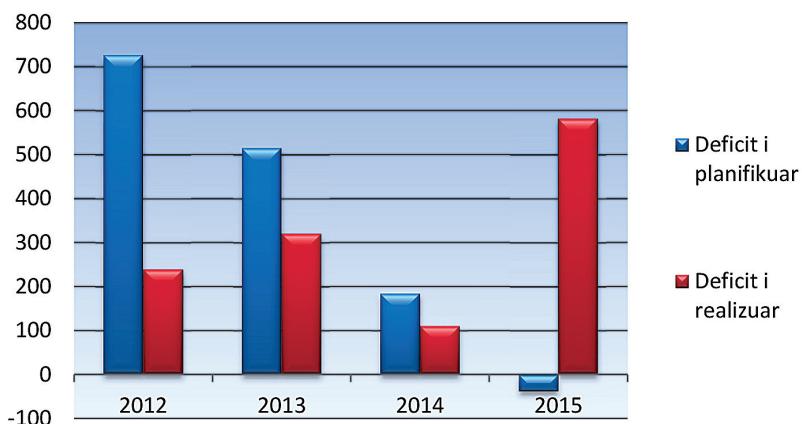
Informacioni se të hyrat janë më të vogla se shpenzimet në buxhetin e komunës në moment të parë nënkuption lajm të keq. Ai mund të interpretohet se autoritetet e komunës kanë punuar pa nikoqirillëk, duke bërë shpenzime të panevojshme, pa u kujdesur për interesat e qytetarëve. Por, çfarë do të ndodhë nëse deficiti në buxhetin e komunës është si rezultat i blerjes ose ndërtimit të godinës së zyrave për ndonjë nga shërbimet e komunës për të cilën deri atëherë paguhej qira e

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

**BORXHI NË FAKT ËSHTË SHUMA E TË GJITHA DEFICITEVE
NË PERIUDHËN RRJEDHËSE DHE NË TË KALUARËN, I CILI
ËSHTË FINANCUAR NGA ANA E KOMUNËS NËPËRMJET
HUAMARRJEVE NGA BANKAT VENDASE DHE TË HUAJA.**

lartë dhe bëheshin shpenzime të mëdha për mirëmbajtjen e saj. Në këtë mënyrë, komuna edhe pse e rriti borxhin dhe shkaktoi deficit në buxhet, të gjithë do të pajtohen se bëhet fjalë për një masë e cila është në interes të qytetarëve, pasi në periudhën e ardhshme do

të bëhen kursime të mëdha, të cilat mund të përdoren për nevoja të tjera. Por, në qoftë se bilanci operativ është pozitiv, si rezultat i rritjes së vlerës së të mirave kapitale, në këtë rast edhe pse deficiti është rritur, gjithsesi një rritje e tillë do të jetë e justifikuar.

Figura nr. 9. – Raporti i deficitit të planifikuar me atë të realizuar për periudhën 2012 - 2015 në buxhetin e Qytetit të Shkupit (në 000.000)

D. TRANSPARENCA E BUXHETIT TË KOMUNËS

TRANSPARENCA (HAPJA) E BUXHETIT TË KOMUNËS

Rëndësia që të ndiqen rrjedhat financiare të komunës e imponon nevojën e përfshirjes aktive të qytetarëve si individë apo si organizata qytetare në procesin e buxhetimit.

Roli i qytetarëve në procesin e buxhetimit është që të rritet kontrolli mbi ligjshmërinë dhe arsyetimin e shpenzimit të parave të buxhetit. Nga ana tjetër, nëpërmjet përfshirjes aktive të iniciativës qytetarë në procesin e krijimit dhe të realizimit të buxhetit, mundësohet përfshirja e

propozimeve më cilësore për mënyrën, qëllimin dhe madhësinë e mjeteve që planifikohen të shpenzohen në komunë. Me debate të hapura, diskutime publike, takime me qytetarët dhe ngjarje të ngashme me to, rritet pjesëmarrja e drejtpërdrejtë e qytetarëve në procesin e marrjes së vendimeve, të lidhura me nevojat e bashkësisë lokale.

Qasja e lirë në informatat për të ardhurat dhe shpenzimet mund t'u ndihmojë qytetarëve që ta kuptojnë vëllimin dhe strukturën e buxhetit dhe të marrin pjesë në marrjen e vendimeve në planin politik dhe ekonomik, të cilat ndikojnë në jetën e tyre të përditshme.

**Со слободниот пристап до информациите
поврзани со буџетот на општината се зголемува
контролата и одговорноста на општинските
власти, во насока на зајакнување во борбата
против корупцијата и постигнување на поголема
ефикасност на јавните услуги**

INFORMIMI I PUBLIKUT

Organet e komunës, komisionet e këshillit dhe të shërbimeve publike të themeluara nga komuna janë të detyruara, pa kompensim t'i informojnë qytetarët për punën e tyre, si dhe për planet dhe programet të cilat janë me rëndësi për zhvillimin e komunës.

Komuna është e detyruar që t'u mundësojë qytetarëve qasje në informatat bazë për shërbimet që ua siguron.

SI TË ZBULOHET SE SA JANË TË HYRAT DHE SHPENZIMET E KOMUNËS?

Informata për të hyrat dhe shpenzimet e buxhetit të çdo komune mund të gjenden në ueb-faqen e saj, në Ministrinë e Financave dhe në "Gazetën zyrtare të Republikës së Maqedonisë". Sipas nenit 33 të Ligjit për financim të njësive të vetëqeverisjes lokale, pas mbarimit të vitit fiskal, këshilli i komunës miraton llogarinë vjetore të shpenzimeve të komunës. Llogaria vjetore i përmban të gjitha elementet që i përmban dhe buxheti i komunës të shprehura si të hyra dhe shpenzime të planifikuara dhe të realizuara të të gjithë shfrytëzuesve buxhetorë të komunës.

Qytetarët dhe të gjithë palët e interesuara mund të informohen për strukturën e harxhimeve të buxheteve të komunave nëpërmjet qasjes së lirë në reportin vjetor të komunave. Ky report përgatitet në fund të vitit buxhetor dhe miratohet në njérën nga seancat e këshillit të komunës, jo më vonë se 28. 02 i vitit në vazhdim. Miratimi i reportit vjetor është përcaktuar me ligj. Kjo do të thotë se çdo komunë duhet të raportojë para këshilltarëve për mënyrën e shpenzimit të mjeteve të buxhetit.

Raporti vjetor i përmban të dhënat e krahasuara të të hyrave të planifikuara dhe të realizuara, si dhe shpenzimet e planifikuara dhe të realizuara.

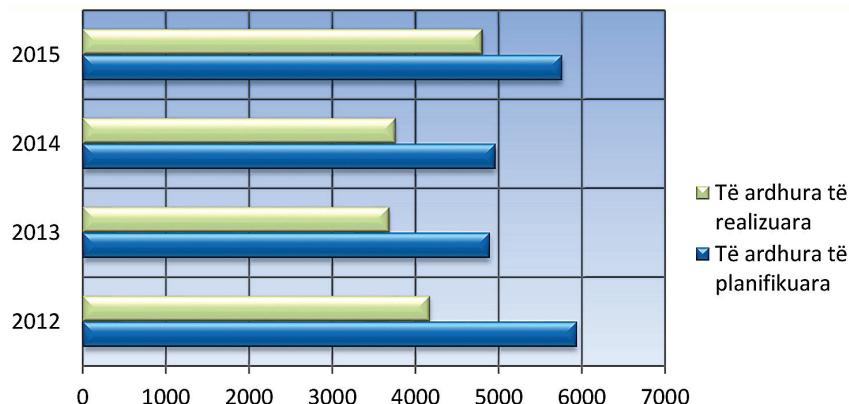
Pjesë përbërëse të rapportit vjetor janë:

- bilanci vjetor;
- rapporti për mjetet, kërkesa, obligimet dhe burimet e mjeteve dhe vlera e tyre;

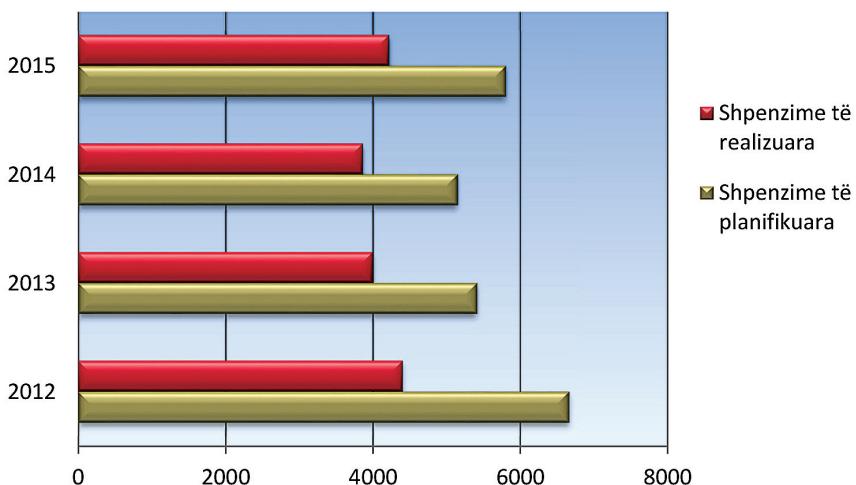
¹⁶ Извор: Закон за финансирање на единиците на локална самоуправа на Р. Македонија 2004

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

- raporti për realizimin e programeve të investimeve, dotacionet e destuguara, kapitale dhe bllok dotacionet si dhe dotacionet për kompetenca të deleguara;

Figura nr. 10 - Raporti i të hyrave të planifikuara me të hyrat e realizuara për periudhën 2012 – 2015 në buxhetin e Qytetit të Shkupit (në 000.000)

Figura nr. 11 - Raporti i shpenzimeve të planifikuara me ato të realizuara për periudhën 2012 – 2015 në buxhetin e Qytetit të Shkupit (në 000.000)

LLOGARIA VJETORE

Llogaria vjetore mundëson qasje në raportin midis zërave të planifikuara dhe të realizuara të buxhetit. Ajo është dokument bazë për analizën dhe kontrollin e mjeteve buxhetore të komunës. Nëse ato analizohen në mënyrë të detajuar mund të arrihet në konkluzion se mjetet e planifikuara për një qëllim të caktuar ndoshta janë të mbivlerësuara, pasi në fund të periudhës ato nuk janë real-

izuar në tërësi. Gjithashtu, nëse mjetet për një qëllim janë nënvylerësuar, mund të tregohet se mjetet kanë qenë të pamjaftueshme në raport me obligimet financiare reale që kanë ndodhur.

Llogaria vjetore mund të japë një pamje të qartë për mënyrën se si janë shfrytëzuar mjetet. Ajo është "pasqyrë" e pushtetit në nivel lokal. Ajo tregon se si menaxhohet komuna nëpërmjet prizmit të parave, nëse kryetari i komunës dhe përfaqësuesit e qytetarëve punojnë me përgjegjësi dhe përkushtim në interes të bashkësisë. Faktikisht llogaria vjetore jo vetëm që mund të zbulojë neglizhenca dhe marrje të vendimeve të paarsyeshme, por dhe të kuptohen transferime të korruptuara dhe të paligjshme të mjeteve financiare.

Si shembull për analizë mund të shërbejnë të dhënat e llogarisë vjetore të Qytetit të Shkupit për periudhën 2012 - 2015 të cilat janë paraqitur më poshtë.

SHEMBULL: Pasqyrë e të hyrave dhe shpenzimeve të planifikuara dhe të realizuara në raportet vjetore për periudhën 2012 - 2016 të Qytetit të Shkupit

Përshkrimi	(në 000.000)							
	Buxhet 2012		Buxhet 2013		Buxhet 2014		Buxhet 2015	
	plani	realizimi	plan	realizimi	plan	realizimi	Plan	Realizimi
Të hyra gjithsej	5.941	4.165	4.893	3.677	4.959	3.751	5.762	4.802
Të ardhura tatumore	2.585	2.030	1.825	1.720	1.823	1.787	1.783	1.935
Shpenzime gjithsej	6.668	4.405	5.408	3.998	5.143	3.862	5.801	4.219
DEFICIT	-727	-239	-515	-320	-184	-110	38	-582
Riparime dhe mirëmbajtje	484	430.	421	341	451	391	/	/
Shërbime të kontraktuara	210	124	133	56	160	114	/	/

Nga tabela e dhënë më lart shihen të dhënat krahasuese për mjetet e planifikuara dhe realizimi faktik i tyre. Është indikative e dhëna se Qyteti i Shkupit shënon deficit të vazhdueshëm me tendencë zvogëlimin e tij. Është për t'u veçuar fakti se në planin e buxhetit për vitin 2015, është planifikuar suficit në buxhet në vlerë prej 38.000.000 denarë.

Me një qasje të tillë për analizë u jepet shembull qytetarëve që të mund t'i interpretojnë të dhënat e buxhetit dhe në këtë mënyrë të jalin kontributin e tyre duke rekomanduar sugjerime dhe propozime, por ndonjëherë dhe kritika për autoritetet e komunës për mënyrën në të cilën i menaxhojnë paratë e komunitetit.

Për hapjen e një debati sa më të gjerë nga ana e qytetarëve duhet që fillimisht të ngrihet vetëdija e tyre për participim në marrjen e vendimeve, dhe pastaj dhe rritje të njohurive rreth elementeve të buxhetit dhe të procesit të buxhetimit

DORACAK PËR ORGANIZATAT QYTETARE

SI TË PËRFSHIHEN QYTETARËT NË BUXHETIM?

Qytetarët mund të përshihen dhe të ndikojnë në procesin e miratimit të buxhetit, duke u aktivizuar në një ose në më shumë faza, siç janë:

Faza e përgatitjes dhe e miratimit të buxhetit

Në këtë fazë qytetarët mund të përcaktojnë nëse të gjitha hapat dhe afatet e përcaktuara me ligj, janë përm bushur, duke insistuar për publikimin në kohë të dokumenteve dhe informacioneve. Në këtë fazë ata mund të marrin pjesë në debate publike, të shtrojnë pyetje në lidhje me programet të cilat do të financohen nga buxheti ose të jatin propozime dhe të ngrenë iniciativa;

Faza e realizimit dhe raportimit financiar për buxhetin

Në këtë fazë qytetarët mund të marrin pjesë nëpërmjet paraqitjes së komenteve, shtimit të pyetjeve dhe dhënie të indikacioneve për procedura ose mospërputhje të caktuara. Ata mund të kërkojnë që të tregohen informata të sakta, në kohë, të kuptueshme dhe thelbësore të lidhura me realizimin e buxhetit.

**QYTETARËT MUND TË PËRFSHIHEN NË PUNËN E
KËSHILLAVE TË KOMUNËS DHE NË KËSHILLAT LOKALË
NËPËRMJET TË CILAVE MUND TË VENDOSIN GJATË VITIT
PËR ÇËSHTJE QË LIDHEN DREJTPËRDREJT DHE ÇDO DITË
ME JETËN DHE PUNËN E TYRE**

ÇFARË MUND TË BËJNË QYTETARËT?

Qytetarët mund:

- Të propozojnë para Kuvendit komunal që të miratojë akt dhe rezolutë për çështje të caktuara, mbështetur me nënshkrimet e të paktën dhjetë për qind të numrit të votuesve të regjistruar, që Kuvendi me propozim të qytetarëve të diskutojë për iniciativën qytetare.
- Të paraqesin kërkesa dhe ankesa për punën e Qytetit dhe të organeve të tij administrative, të cilave kryetari i komunës ose drejtuesit e organeve të administratës shtetërore, duhet t'u përgjigjen në një afat prej 30 ditësh.
- Të marrin pjesë në vendimmarrje drejtpërdrejt ose nëpërmjet referendumit, thirrjen e të cilit mund ta propozojnë së paku një e treta e anëtarëve të Kuvendit, kryetari i komunës, 20 % e numrit të votuesve, ose numri më i madh i këshillave të bashkësive vendore.

KONKLUZIONE

Ekzistojnë shumë mundësi dhe mënyra se si të arrihet në informacione të lidhura me buxhetin dhe procesin buxhetor. Ky “Doracak pér organizatat qytetare” mund të shërbejë si vendi ku vazhdimesh publikohen dokumentet kyçë pér buxhetin. Ai duhet t'u ndihmojë qytetarëve që të përfshihen dhe të ndihmojnë në marrjen e vendimeve të cilat do të mundësojnë një arkëtim të drejtë dhe më efikas si dhe ndarjen e buxhetit, por dhe transparencë më të madhe në shpenzimin e mjeteve të buxhetit.

Me implementimin e projektit do të mundësohet zhvillim afatgjatë i aktiviteteve qytetare nëpërmjet zhvillimit të iniciativave lokale dhe në këtë mënyrë do t'u mundësohet kanalizimi i ideve, identifikimi i potencialeve dhe nevojave në nivele lokale, me çka komunave t'ju mundësohet transparencë, kurse projektit do t'i mundësohet qëndrueshmëri afatgjatë e qëllimeve dhe ideve. Qëndrueshmëria e projektit gjendet në interesin të cilin vetë grupet e targetuara dhe shfrytëzuesit e kanë nga realizimi i këtij projekti. Praktikisht nëpërmjet aktiviteteve të projektit do t'u mundësojmë komunave dhe organizatave qytetare të gjejnë mënyra pér një funksionim të brendshëm më të suksesshëm dhe në përfshirjen e tyre në procesin e marries së vendimeve të rëndësishme pér vetë komunitat. Në këtë mënyrë do të kontribuohet pér formimin e lidhjeve më të forta midis qytetarëve dhe komuniteteve të tyre.

Nëpërmjet mundësimit të forcimit të brendshëm të komunave, por dhe nëpërmjet shkëmbimit të përvojave, praktikave dhe shembujve pozitivë, shpresojmë se dalëngadalë, por me siguri do të fillojnë procese të reja zhvillimi dhe iniciativa në nivele lokale.

TM edhe pas mbarimit të projektit do të bashkëpunojë me organizatat qytetare lokale nëpërmjet zbatimit të aktiviteteve të përbashkëta si dhe aplikimeve në projekte të reja të përbashkëta

SHTOJÇË

INDEKSI PËR TRANSPARENÇË LOKALE

QASJA NË INFORMATA RELEVANTE

1. Buxheti i komunës është shpallur publikisht dhe mund t'i qasemi lehtë;
2. Ekziston praktikë që buxheti i komunës të publikohet në kohë;
3. Që më parë janë vendosur procedura të cilat shfrytëzohen në lidhje me kriteret dhe shpërndarjen e mjeteve;
4. Informatat të cilat u jepen qytetarëve, organizatave joqeveritare dhe sektorit privat në lidhje me të hyrat e komunës, burimet dhe vlerat e të hyrave, si dhe shpenzimet janë të lehta për t'u kuptuar dhe të disponueshme;
5. Ekzistojnë procedura për ankimim, zbatohet e drejta e ankesës, kurse publiku ka qasje të lehtë tek ato;
6. Janë të disponueshme informata për kontratat dhe aksionet e financave publike të komunës gjatë furnizimeve publike, koncesioneve, partneritetit publiko-privat, borxhit publik, financimit i organizatave qytetare, klubeve sportive, manifestimeve kulturore etj.;
7. Mund të arrihet lehtë në informata shtesë dhe të dobishme për çështjet e buxhetit dhe të financave nëpërmjet kontakteve të drejtpërdrejta me zyrtarët e komunës;

VENDIMMARRJA TRANSPARENTE

1. Vendimet financiare janë objekt i procedurave të rrepta: të jashtme (revizion) dhe kontrollit të brendshëm.
2. Ka informacion të plotë për procedurat e realizuara gjatë shpërndarjes financiare, afateve, renditjes dhe kritereve;
3. Vendimet financiare të marra mund të justifikohen në lidhje me shumat dhe vlerës së marrë për paratë në lidhje me interesin publik dhe nuk ka dyshime për performanca të dobëta financiare.
4. Seancat e kuvendit komunal dhe komisionet janë lajmëruar në kohë për rendin e dite dhe informacionet për kohën, ditën dhe vendin ku do të mbahet seanca;
5. Prosesverbalet dhe vendimet shpallen në ueb – faqen e komunës dhe ato përmbajnë informata të qarta dhe jouselektive.
6. Procesi i vendimmarrjes në lidhje me mjetet, të hyrat, obligimet e qytetarëve dhe të personave të tjera juridik, si dhe shpenzimet për sigurimin e shërbimeve janë transparente, kurse qytetarët janë të përfshirë në proces;
7. Përfaqësuesit e zgjedhur dhe zyrtarët e komunës e paraqesin konfliktin e interesave dhe përjashtohen nga procesi i vendimmarrjes në rastet kur ka konflikt interesit.

LLOGARIDHËNIA

1. Raportet për veprimtarinë financiare të komunës në vitet e kaluara në mënyrë të qartë dokumentojnë veprimtari të rregullt financiare
2. Furnizimet publike janë menaxhuar në mënyrë efikase dhe efektive në mënyrë që garanton se komuna dhe qytetarët e saj marrin vlerën ose shërbimin e duhur për paratë e tyre.
3. Janë krejtësisht të justifikueshme arsyet për ndërmarrjen e borxhit publik të komunës, kurse vlera dhe qëllimi i borxhit dalin nga nevojat reale të qytetarëve të komunës.
4. Procedurat dhe kontratat për dhënien e koncesioneve për të mirat materiale ose lidhja e partneritetit publiko-privat, nuk hedhin dyshim se ekzistojnë pozita të favorizuara ose të privilegjuara të individëve të veçantë ose grupeve të interesit.
5. Zbatohen mekanizma të qartë për revizion dhe kontroll të brendshëm gjatë zbatimit të procedurave financiare;
6. Ekziston komunikim i brendshëm efektiv dhe të gjithë punonjësit e komunës kujdesen që të punojnë sipas rregullave dhe procedurave për veprimtari të shëndoshë financiare.
7. Procedurat dhe rezultatet e arritura rishikohen dhe përmirësohen me qëllim që të minimizohen mundësitë për parregullsi gjatë zbatimit të procedurave të cilat kanë implikime financiare (p.sh. furnizime publike, borxhi publik, koncesione, partneritete publiko-private, financimi i organizatave qytetare, klubeve sportive, manifestimeve kulturore etj.);

PJESËMARRJA QYTETARE

1. Komuna konsultohet me qytetarët gjatë procesit të marrjes së vendimeve buxhetore;
2. Komuna mundëson që qytetarët të jenë të informuar mirë dhe të marrin informata kthyese për buxhetin e komunës;
3. Ekzistojnë mundësi që qytetarët të marrin pjesë në planifikimin dhe krijimin e buxhetit të komunës;
4. Komuna përdor mekanizma të ndryshëm për nxitjen dhe përfshirjen e qytetarëve në procesin e marrjes së vendimeve që kanë implikime buxhetore;
5. Nëpunësit shtetëror janë të informuar mirë për politikat buxhetore lokale dhe kujdesen që të mundësojnë përfshirje të publikut dhe konsultime për planet financiare të komunës;
6. Në nivel lokal janë vendosur partneritete të forta me faktorët lokal (organizata joqeveritare dhe sektorin civil në kuptim më të gjerë, sektorin privat dhe faktorë të tjerë) të cilët mundësojnë bashkëpunim të vazhdueshëm.
7. Banorët lokalë dhe faktorët e interesuar lokalë konsultohen rregullisht gjatë marrjes së vendimeve dhe përcaktimin e politikave lokale.

DORACAK

„PËR ORGANIZATAT QYTETARE“

PËR AUTORËT E DORACAKUT

Aleksandar Kolekeski ka doktoraturë për administratë publike dhe është angazhuar si analist/hulumtues i vjetër në Qendrën maqedonase për arsimim evropian (QMAE). Interesi i tij kërkimor i përfshin ndryshimet institucionale dhe integrimin evropian. Ka drejtuar dhe koordinuar shumë projekte ndërkombëtare, dhe ka studiuar një vit në Universitetin e Arizonës Veriore, në Flagstaf, në SHBA si studiues Fullbrait.

Merr pjesë aktive në sektorin civil. Është anëtar i Transparency Maqedoni. Ka përgatitur shumë analiza për qeverisje të mirë dhe për shfrytëzimin e instrumenteve financiare evropiane, ka mbajtur shumë ligjérata dhe trajnime në vend dhe jashtë vendit. Është autor i shumë shkrimeve dhe analizave.

Zoran Zlatkovski është profesor për biznes dhe sipërmarrje. Është autor i shtatë teksteve shkollore të botuara nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës në Republikën e Maqedonisë, nga fusha e biznesit dhe sipërmarrjes.

Ka qenë drejtues dhe koordinator i shumë projekteve ndërkombëtare dhe i projekteve në nivel komunitar, të finançuara nga fondet evropiane (IPA, Erasmus, USAID etj.) nga fusha e arsimimit dhe trajnimit të arsimtarëve dhe nxënësve.

Është anëtar i grupeve të punës për përgatitjen e materialeve mësimore, planeve mësimore përlindë nga fusha e ekonomisë, drejtësisë dhe tregtisë.

Është konsulent, bashkëpunëtor i jashtëm dhe mentor në Qendrën për Arsim Profesional, në Byronë për Zhvillim të Arsimit dhe në Ministrinë e Arsimit.

Citizens for change!

Цивика мобилитас е проект на Швейцарската агенција за развој и соработка (СДЦ), кој го спроведуваат НИРАС, МЦМС и СИПУ. Мислењата кои се овде изразени не нужно ги одразуваат ставовите на Цивика мобилитас, СДЦ или пак спроведувачките организации.